

Frantziako GEESa Pacte legearen aurrean: polinizazioa edo diluzioa?

The French SSE before the Pacte act: pollination or dilution?

Ander PLAZA GARMENDIA*

Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU)
Garapenari buruzko Ikasketetako doktoregia

Laburpena: 2019an onartu zuen Frantziak Pacte legea, GEESari zuzenean eragiten dioten bi artikuluko biltzen dituen: «Misioa duten enpresak» sortu eta «gizarte baliagarritasunaren» ziurtagiria lortzeko baldintzak malgutzen dira. Sektoreak Estatuarekiko eta merkatuarekiko independentzia aldarrikatzen du, eta eztabaida sortzen da ekonomiaren gainerako sektoreek beren printzipio eta balioekin «polinizatzeko» aukera berea egin dezakeen, edo «diluzioaren» beldur izan behar den, enpresa arrunten eta Estatu arautzailearen hedapenaren aurrean. GEESaren esparruko azterketa topografiko bati esker, jarrera desberdinak hautematen dira Gizarte Ekonomiako edo Ekonomia Solidarioaren kide izatearen arabera (ordezkaritza-egituretan elkartutako enpresak eta gainerako erakundeak), baita integrazio politikoaren mailaren, ibilbide historikoaren, pisu ekonomikoaren eta ideologiaren arabera ere; gauza bera gertatzen da esku-hartze espezializatuarekin, hala nola akademikoekin eta sindikalekin, edo orokorrekin, bai politikaren, bai kazetaritzaren esparruan. GEESa, aparteko mundu bat baino gehiago, bereizketa bilatzeko eta zaintzeko dinamika global baten parte hartzen du, beste eremu geografiko batzuetara zabal daitekeen joera izanik, garatzear dagoen «enpresaren partaidetzazko euskal eredu inklusibo» edo «langileek parte-hartutako enpresak», adibide gisa.

Hitz gakoak: Gizarte Ekonomia eta Ekonomia Solidarioa, Frantzia, gizarte-enpresak, barne indarrak, kanpoko harremanak.

Abstract: In 2019, France passed the Pacte act, which affects the SSE by creating «companies with a mission» and making the certificate of «social utility» more available. The sector, proclaiming its independence from the State and the market, doubts whether to endorse this «pollination» of the rest of the economy, or fear its «dilution» by ordinary companies and regulation. A topographical observation of the field detects different attitudes according to membership to the Social or Solidarity Economy, and depending on the political integration, history, economic weight and ideology of those companies, associated in representative structures. The same occurs with specialized interventions, be academics or unions, and generalist ones, such as politicians and journalists. The SSE, more than a world apart, belongs to a global dynamic of search and preservation of distinction, extensible to other areas, with examples to be developed, like the Basque «inclusive-participatory company model», or «companies participated by workers».

Keywords: Social and Solidarity Economy, France, social enterprises, inner forces, outward relationships.

Econlit gakoak: A14, B59, K22, L21, L31, L38.

* **Harremanetan jartzeko/Corresponding author:** Ander Plaza Garmendia. Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU) – aplaza020@ikasle.ehu.eus – <https://orcid.org/0000-0002-9517-8439>

Nola aipatu/How to cite: Plaza Garmendia, Ander (2020). «Frantziako GEESa Pacte legearen aurrean: polinizazioa edo diluzioa?», *GIZAEOA - Revista Vasca de Economía Social*, 17, 97-129. (<https://doi.org/10.1387/gizaekoa.22229>).

Jasoa: 15/04/2020; onartua: 29/04/2020.

ISSN 1698-7446 - eISSN 2444-3107 / © 2020 UPV/EHU

Obra hau Creative Commons Atribución 4.0 Internacional-en lizentziapean dago

1. Sarrera

Frantziako Gizarte Ekonomia eta Ekonomia Solidarioa (GEES), Euskal Herrian edo Espainian gertatzen den moduan, garrantzizko sektorea da (fakturazioaren eta enpleguaren % 10 inguru), nahiz eta, beste eszenari geografiko batzuetan bezala, ez izan behar bezain ezaguna. Gainerakoan, eremu bat gehiago da, ekonomiaren ikuspegi soziologikotik aztertzen badugu (Bourdieu, 2000): enpresa eta erakunde ezberdinak, kapital-multzo baten jabe direnak (ekonomikoa, soziala, kulturala, azken batean sinbolikoa) eragile eta hartzaile diren indar-harreman batean egituratzen diren espazioan aritzen dira. Beste esparru batzuetan bezala, Frantziako GEESa, XIX. mendean aurrekari argiak ezagutu arren, XX. mendearen azken herenean bakarrik hasi zen instituzionalizatzen. 70eko hamarkadatik aurrera, sistema kapitalistaren krisiaren eta Alderdi Sozialista 1981ean boterera iristearen ondorioz, fenomeno bikoitza gertatu zen GEESan: batetik, lehendik zeuden federazioen antolaketa profesionalagoa, eta beste elkarte batzuen sorrera, sektore pribatu-zibikoaren aldetik; eta, bestetik, estatu-idazkaritzen, goi-komisionatuen, sustapen-agentzien, garapen-planen eta, azken buruan, lege propioen eraikuntza progresiboa.

Hala, 2014an, Europako agertokian berandu samar, Frantziako Parlamentuak Gizarte Ekonomiari buruzko legea onartu zuen. Ehun urte igaro dira aseguru-mutuei Gizarte Segurantzaren prototipoaren kudeaketa partziala eman zitzaientetik (mugarri bat, sektorearen eta Estatuaren arteko mesfidantzaz betetako historia batean); izan ere, gizarte zibila, Iraultza Frantsesaren garaian erabakitako korporazioen desagertzeak eta industrializazioaren ondorioak traumatizatuta, babesik gabe geratu zen merkatuaren eta Estatu liberalaren aurrean. Elkarlaguntza, kooperatibismoa —Euskadin erregistratutako kotak lortu gabe— eta asoziazionismoa —1901eko funtsezko legeak lagunduta— Frantziako lurralde osoan zehar lausotu ziren, eta Estatuak, nahiz eta indartsua izan, luze jo zuen ongizateko oinarritzko gizarte-zerbitzuak garatzeko. Horren ondorioz, luzez GEESaren sektoreak Estatutik urrun garatu zen. Hala ere, 2014 eta 2019 bitarteko bosturtean, sektoreko legeak, Hazkunderako Itunak, fiskalitate eta enplegu publikoaren aldaketek eta GEESaren inguruan bi xedapen espezifikoko dituen lege makroekonomiko orokor batek nabarmen aldatu dute agertokia. Estatuak eta Administrazioak, araudiekin eta politika publikoen dispositiboekin, modu anbiguoan «inbaditu» dute GEESaren eremua: GEESa sendotzeko eta «polinizazioaren» bidez merkatu arruntera hedatzeko ahalegina al den, bere balioak hedatuz, edo, alderantziz, GEESa «diluituta» amai daitekeen, «lehia desleial» gisa mozorrotutako kapital-enpresak iritsiko direnaren beldur, eztabaida piztu zen 2018tik aurrera.

Paradoxa bat gertatzen da: 2014ko legearen onarpenak, nahiko adostua, ez zuen utzi erreakzio ugari arrasto dokumentalik. Aldiz, Pacte legea (Enpresen Hazkunde eta Eraldaketarena), Emmanuel Macronen bosturtekoaren apustu makroekonomikoa handienetakoa, bere ehunka artikuluen artean GEESari soilik bi artikuluko zehatz eskaintzen dizkiona, 2018an eta 2019an, bere prestaketa exekutiboan eta tramitazioa legislatiboan zehar, oihartzun nabarmena sortu zuen GEESaren munduan. Hau da, ia eragile guztiek, elkarteetan, sareetan eta konfederazioetan egituratuak, Euskal Herriko GEESaren antzeko eszena topografiko batean —sektoreko familia bakoitzak, 2014ko legean forma juridikoei dago-kienez definituak, lehenagotik edo ordutik, bere ordezkariak izendatuak du, GEESaren azpiero bakoitzaren garapen-mailaren arabera—, jokatzen zenaren jakindunak, «misioa duten enpresekin» eta «gizarte-onurako ziurtagiriak» zirela eta, ez zuten zalantzarik izan polemikan partehartzeko, zuzenean —gobernuaren eta legebiltzarkideen aurrean, nahiz eta ia beti modu diskretuan eta publikoarentzat eskuraezinean— edo zeharka, beren baliabide guztiekin. Hala, elkarrizketen, tribunen, prentsa-oharren, komunikatuen eta hainbat testuren dokumentu-masa handiak (aztertutako aldi kronologiko laburra kontuan hartuta) prentsa orokorra, espezializatua eta eztabaida-foro zabal edota akademikoak bete zituen hilabete gutxi batzuetan.

Irakaspenak nabariak dira, nahiz eta 2020ko hasieran bakarrik onartu diren legea ezartzeko dekretuak: Frantziako GEESa, eremu orotan bezala, bere biziraupenaren alde borrokatzen du, bere kapital sinboliko historiko eta legitimoak ematen dion bereizketari esker (Bourdieu, 1979), mende eta erdiko auto-antolatutako borroka soziala, publiko oso desberdinekin, bezero eta onuradun anitzekin, garrantzi handiko jarduera ekonomiko eta sozialetatik abiatuta. Nahiz eta balioak eta praxiak, soziologia kritikoak (Darbus eta Hély, 2010; Hély eta Moulévrier, 2013) bereizten dituenak, askotan aldendu, bere buruaz kontziente den sektore homogeneo bat osatzen dute bere eragileek; hauek, beldurrez, berezko ahuleziengatik, baina harro bere lorpenengatik, batasun modu ezegonkorra aurkezten dute. GEESak etengabe eskatzen dio aginte publikoari bere lana egin dezala, baina bere esku-sartzeak kontrolpean eduki nahi ditu, logikoa den bezala. Frantziako GEESaren eremua, merkatutik eta Estatutik bananduta dagoela adierazi arren, gizarte-sistema osoaren logika orokorrean sartuta dago, eta horren ondorioz, berezitasunak lehiakortasun-abantaila eta berezko existentzia bermatzen du, hau da, bere biziraupena. Teoria eta praktika juridiko eta politikoen nazioarteko zirkulazioak Pacte legeak ekarritako berrikuntzak Europako beste lurralde batzuetan izan dezakeen eragina neurtuko du, baina «enpresaren partaidetzako euskal eredu inklusiboa» bezalako ekimenek (Arizmendiarrera Fundazioak bultzatua; Frantzian «misioa du-

ten enpresak» beste eragile kristau batzuek, *Esprit* aldizkariak eta Collège des Bernardins ikasketa-erakundeak, sustatu dute) honako hau erakusten dute: forma juridikoen birdefinizio zorrotzak edo ez hain zorrotzak Gizarte Ekonomia tradizionalaren eta enpresa klasikoaren «erantzukizun sozio-ingurumenekoaren» arteko erdibidean kokatzen duela GEESa, aurpegi bikoitza duen erronka batekin, hedapena edo diluzioa.

2. Lurralde desberdinen dinamikak

Frantziako GEESaren eremua —nahiz eta ezaugarri amankomun batzuk aurkeztu (familia bakoitzak bere elkarte du, konfederazio orokor bat existitzen da, etab.) Euskal Herrikoarekin eta Espainiakoarekin alde-eratzean— egungo arau-korronteen erreakzio endogenoen bidez ikuskatu behar da. Esparru nahiko egituratu horretan, nahiz eta sare finkatuagoak egon, 2019ko Pacte legeak hainbat berrikuntza ekarri ditu, eta horien artean «misioa duten enpresak» (*entreprises à mission*) nabarmentzen dira, ardatz hedatzaile handi gisa. MAIF talde mutualista-finantzario handia izan zen «misioa duten enpresa» gisa eratu zen lehenengoa, «aseguratzaile militante izateko eta gizartearen eragin positiboa izatearen aldeko konpromisoa hartzeko [sinesmen sakon baten eta inplikazio historiko baten emaitza da]»; era berean, lehen kritikak argitalpen zientifikoetatik iritsi ziren, eta «komatxoekin» aseguratzailerik gabeko enpresen erabaki hori nabarmentzen da. Enpresa horiek ez dutela halako keinurik egin behar diote kritikoek, nahiz eta aitortu CAC 40 finantza-merkatuko talde handiek, oraingoz, erdi-mailako «izateko arrazoia soziala» baino ez dutela aukeratu, eta horrek, euren ustez, estatutu hori «deskalifikatzen» laguntzen duela GEESko enpresen begietara.

Laster sortu zen, gainera, 2019ko bukaeran, korporazio multinazional handien presentziarik gabe, «misioa duten enpresen» komunitate bat (*Communauté des entreprises à mission*): parte-hartzaile gehienak, berrogeita hamar inguru, *start-up*-ak dira, «familia misioa ofizialtzea», «misioa ainguratzea» kanpoko hazkunde esponontzialeko prozesu betean, edo «enpresaren rol politikoa bere gain hartzea» eta «bihurtzea» dira haien arrazoiak, sustatutako konpromisoa jarduera ekonomiaren aktibo bezala aurkeztearekin batera. Berrikuntza patronal hori Espainian LABORPARen sorkuntzarekin bat dator (lan-elkartetatik haratago doazen «langileek parte-hartutako enpresen» figura juridikoa hartzen du, 44/2015 legeak jasotzen duen bezala; ASLEko kide batek presiditzen du LABORPAR). Azkeneko horien eta *entreprises à mission*-en arteko dialektika finkoa ezartzeko goiz bada ere, proposamen frantsesa urrunago joaten dela dirudi: kapitalean, kudeaketan eta emaitzetan langileek kontrolatutako merkataritza-sozietatearen eredu

tradizionaletik abiatzen da, eta hobeto erantzuten dio enpresa ia «mesianikoen» profilari. Oraingoz, asmo hori enpresa txiki eta ertainen artean hedatu da, teknologietan, aholkularitzan, kapital zibikoaren inbertsioan, entrenamenduan, medikuntzan, naturaren babesan eta nutrizioaren eta osasunaren bermatzean ari direnen artean, *Communauté* horrek aurkeztutako katalogoa jarraitzen bada. Nolanahi ere, bi kasu berezi nabarmentzen dira: enpresa handiak (aipatutako MAIF, La Poste, Danone eta eragin handiko Ouest France prentsa-taldea) eta unibertsitate-erakundeak (Collège des Bernardins, Jules Verne Picardie Unibertsitatea eta École des Mines, hor irakasten baitute «misioa duten enpresak» kontzeptuaren egileek). Hala, orain arte Espainiako lan-elkarteen munduak —bereziki euskal lan elkarteek— «langileek parte-hartutako enpresa» berri horiek nahiko urrun ikusi izan baditu ere, 2020tik aurrera, lan-elkarteen legea birsortu eta bost urtera, forma berriak barneratzeko hautua egin du. Izan ere, azterlan juridiko huts baino garrantzitsutik harago doan analisi funtzional-morfologikoa burutu behar da. Fenomeno bera aztertzea beharrezkoa da Frantziako kasuan —dinamika azkarragoa izan da, «misioa duten enpresen» *Communauté*/Elkargoa Pacte legea onartu eta urtebete baino gutxiagora sortu baita, eta legea aplikatzeko dekretuak ia berehala barneratu baitituzte eragileek—, haren balizko etorrera ikertu ahal izateko, teorien eta praktiken nazioarteko zirkulazioari esker. Espainiako kasuan, eta, zehazkiago, Euskal Autonomia Erkidegoan, horrela egin behar da, «enpresaren partaidetzazko euskal eredu inklusiboaren» adibidea kontutan izanda ere, zeinaren lehen arrastoak dagoeneko aztertzen hasi dira Arizmendiarieta Fundaziotik, Eusko Legebiltzarrak 2018an aho batez onartutako legez besteko proposamen baten babes ofizialarekin.

3. Frantziako GEESaren bilakaera eta testuinguru sozio-historikoa

Hain zuzen ere, Pacte legeak, Frantziako GEESak berak baino irismen askoz handiagoarekin (sektoreen desarautzea, enpresa publikoen pribatizazioa, etab.), 2018an eta 2019an zehar GEESaren esparruan oso komentatutako bi kontzeptu sortzen ditu: «misioa duten enpresak» —«izateko arrazoia soziala» tarteko mailarekin, erantzukizun sozialaren (RSE) plan tradizionaletatik harago joango litzatekeena— eta «erabilgarritasuna sozialaren» zertifikatuak. Azken puntu horiek, praktikan GEESaren mundura mugatuak, hainbat erreakzio eragin baditu ere bere esparruan, argigarria da «misioa duten enpresak» Frantziako Ekonomia Sozial eta Solidarioaren «gudu-zaldi» bihurtu izana, bere botere sinbolikoa babesten mantentzeko esfortzuentzat duen arriskuagatik (enpresa arruntek sektorea xurgatzearen hasiera bezala), nahiz eta kontzeptu juridiko-forma berria GEESaren

eremu ideologikoaren hedapen gisa uler daitekeen ere. Garrantzitsua da ulertzea Euskal Herriko GEESko aktoreek Pacte legeak Espainiako legedian izan dezakeen antzeko bilakaerari buruz izan dezaketen iritzia, 2010eko Gizarte Ekonomiako Espainiako legearen edo 2019ko EAEko Kooperatiben legearen legegintza-izapidetze urrunetik —azken hau, sektorearen adostasunarekin egina— eta Merkataritza Zuzenbidetik edo Zuzenbide Pribatutik igorritako gogoeta juridikoak baino harago (askotan gertatzen denez, Zuzenbidearen ikuspuntutik, bai Espainiako, bai Frantziako kasuan, azpimarratzen da, bat etorritik, beraz, indefinizio formala sortu daitekeela lege berri bakoitzarekin, eta «helburu sozialaren» (jarduera ekonomikoaren izaera) eta «izateko arrazoi sozialaren» arteko nahaste-arriskua sortzen dela).

2020ko urtarrilean «misioa duten enpresei» aplikatu beharreko dekretuak —inskripzio-/matrikulazio eta egiaztapen-prozeduretan zentratzen direnak, bai eta merkataritza-kodeen eta beste batzuen zenbait xedapen aldatzean ere— ia hiru urteko legegintza-ekintzaren azken urratsak dira, GEESaren eremua hedaduraz edo diluzioz aldatzeko ahalmenarekin, «enpresaren partaidetzazko euskal eredu inklusiboarekin» gertatzen den bezala. Izan ere, GEESaren printzipioak hedatzeko balio dezake Pacte legeak, GEESaren jatorrizkoak, baina baita enpresa arrunten inbasioaren bidez «lehia desleiala» sortzeko egoera eragin dezake. Kontzeptu berri horien abstrakzio erlatiboak —Gizarte Berrikuntzarekin, Laugarren Sektorearekin, gizarte-ekintzailearekin eta abarrekin gertatzen den bezala—, prestatzen ari diren forma juridikoen berezko zehaztugabetasunekin eta arlo sozioekonomikoei dagozkien dinamikekin bat dator; hori dela eta, Pacte legearen oinarrietan arreta laburra jarri behar da «misioa duten enpresaren» izaera «disruptibo» eta pizten dituen errezeloak eta potentzialak ulertzeko.

Pacte legea, hainbat hamarkadatan Frantzian GEESak instituzionalizazio motelaren ondoren dator, epe-luzeko (*longue durée*) faktore historikoak direla eta. Konfigurazio publikoaren atzerapena, beste arrazoi batzuen artean, 1791ko Le Chapelier legeak deuseztatu zuen Erregimen Zaharrean berezko gaitasunak zituzten «korporazioak» desagertzearen bidez azaldu daiteke; ondorioz, gizarte auto-antolatatu baten erresistentziak azaldu ziren (1884ra arte, lehen «sindikatuak» ez ziren baimenduko, eta elkarteek 1901ean bakarrik lortuko zuten legezko aitortzea, Elizaren sare klientelarra kontrolatzeko ahaleginaren ondorio kolateralak, Estatuaren eta aginte katolikoaren arteko borrokaren testuinguruan). Hori dela eta, Gizarte Ekonomiaren forma desberdinak beharrezko «solidaritate mekaniko» (Durkheim) gisa eratu ziren, politikan planifikatzaile bezala aritzen zen Estatu liberal eta kapitalistaren aurrean. Estatu horrek luzaroan gizarte-ara-zoekiko zuen axolagabetasun erlatiboa, beraz, ez zen xx. mendearen hasierara arte aldatu, hainbat asegureren mutualizazio-lanak antolatatu ziren arte,

gizarte-prebentziotarako eta gaixotasunak arintzeko ekintzak martxan jarri zirenean, 1898 eta 1910 bitartean: orduan bai, Estatuak mutualei, elkarteei eta kooperatiba sozial batzuei ardurak eman eta aitortu zizkien (Cary eta Laville 2015; Dreyfus, 2015; Duverger, 2016 eta 2019; Hély 2017). Gainera, kooperatibek, herrialdeko eskualde sakabanatu jakin batzuetan nolabaiteko pisua izan arren, ez dute inoiz lortu, adibidez, Euskal Herritan edota Emilia-Romagnan —Frantziako hegoaldeetik oso urrun ez dauden eremu geografikoak aipatzeagatik—, duten pisua, ezta historiografia orokorrean ez dute langile munduari buruzko lanetan aipamen nahiko jaso ere (Bantigny, 2018; Julliard 2012; Noiriél, 2018; Zancarini-Fournel, 2015), edo ia guztiz baztertuak izan dira (Piketty, 2019).

Izan ere, komeni da kanon teoriko nagusietarako bat zehaztea, zein GEESA botere publikoekiko —baita merkatu-ekonomiarekiko ere— eremu erabat autonomoa da; sinismen hori testu garrantzitsuetan jasota dago, hala nola Manchesterreko 1995eko Kooperatiba Nortasunari buruzko Adierazpena, 2003ko Gizarte Ekonomiaren Europako Gutuna edo Gizarte Ekonomiaren Printzipioen Gutuna: «Gai horri heldu dioten ikerketa guztiek zalantza handiak adierazten dituzte haren errealitateari buruz» (Eme, 2006). Autonomia sozioekonomiko eta soziopolitiko gisa edo erregulazio publikoen esperientzia garaikide gisa pentsatuta, bere «aterki» mugatzailearen azpian eratzen dela ulertuta, edo espazio publikoko demokrazia parte-hartzaile lokal gisa ikusita, non botere indartsuagoen mende dagoen eta haren ekimen berritzaileenak baztertuak dituen, GEESak autonomia erlatibizatu batekin borrokatu behar du. Gizarte zibilaren irudikapen bereizi gisa ulertzen bada, GEESak ezin du eredu autarkiko bat garatu, interdependentzia-eredu bati baizik, Estatuaren tutoretza «helduaren» eta «helduen» arteko negoziazioaren artean kokatutako lege-esparrutik hasita. Erdiko puntu horretan GEESak marjina propioarekin hartu ditzake bere gain erantzukizun sozialak toki-mailan; azken testuinguruan, «gobernantzaren» kontzeptua sartzen da, deszentralizazio administratiboko eta estatuaren birkonfigurazioko garaietan, batez ere —nahiz eta instrumentalizazio arriskua agertu— Gizarte Berrikuntza eta erakunde-berrikuntzaren aliantzaren bidez (Barandiaran eta Unceta, 2019).

Horrela, GEESaren legitimazio sektorialaren «alternatiba soil» bat ager daiteke: Gizarte Berrikuntzarekin gizarte-behar berriei erantzunez prestigioa etengabe bilatzearen edo merkatuak eta Estatuak zehaztutako ekonomia arruntaren laguntzaile izatearen arteko hautua, non «bizitzaren kolonizazioaren aurkako emantzipazio sozialaren» funtzioa alde batera geratuko litzateke (Eme, 2006). Jarrera errektibo hori, iraganeko kritika edo autarkia atzean uzten du, «existitzeko moduak, bizimoduak, izateko moduak eta existentziaren gizarte-denborak modelatzeko moduak (lana, aisia, familia-bizitza)» baztertuz. Bi polo (alternatiba eta subsidiaritatea) horien artean

hartu beharreko erabakiaren kaltetu handi gisa agertzen da GEESa, «beste mundu bat posible da» esaldiari buruzko oharrak gorabehera.

Are gehiago, gizartearen erreakzio auto-antolatua babes sozial eta finantzarioko ekimen zibil ugaritan (hezkuntza, prestakuntza, kultura, sozio-osasuna, gizarteratzea, laguntza-zerbitzuak) gauzatu bazen XIX. mendetik aurrera, berrikuntza-modu aitzindariekin eta abangoardistekin, Gizarte Berrikuntzaren kontzeptualizazioa baino lehenagokoak zirenak, Estatuak, bere indarra handitzean, XX. mendearen hasieran, gainditu zituen Gizarte Ekonomiararen ekimen horiek, eta zati batean bereganatu. Estatuak, normalizatzen, ziurtatzen, kontrolatzen, diruz laguntzen, konbentzionalizatzen, desgrabatzen eta langileak prestatzen, gizartea antolatzeko («babesteko») duen asmoaren aurrean (Foucault, 1997), GEESak autodefentsa zibileko jarrera har dezake ere. Hala, hasierako autonomiak nolabaiteko heteronomia eragin du Estatuaren kultura sozial legitimoarekiko, «kontrolpeko autonomizazio politikoa (...) eremu publikoa menderatzeko sistema» (Eme, 2006), Estatuak bideratutako diru-laguntzen bidez eragindako lehia gehituta GEESko agenteen artean. «Istorio tristea», «pentsamendu politikoaren pobrezia latza», halakoa da Bernard Emek marraztutako agertoki beltza: «Lankidetzaren politiken eszenaren atzean botere harremanak jokatzen dira, eta bertan, nahi dutena esaten dutela, GEESko aktore askok parte hartzen dute». «Gobernantza» hori, erregulazio bikoitzarekin garatuko litzateke: legezko identifikazioa (Pacte legea, adibidez) eta barneko (langileak) eta kanpoko (bezeroak, lagundutakoak) parte-hartzaileen arabera tentsionatutako eragileekin egindako lankidetzeko ekonomiko eta politikoak (baita laguntzak jasotzeko ziurtagiriak ere) bultzatzen ditu Estatuak. Azkeneko horren ikuskaritzapean atomizatutako agenteen «konstelazioa» da GEESa kritikoen ustez, kudeaketaren mende dauden eragileak izanik, dela kontratazioarekin, «zerbitzu publikoen modernizazioaren» eskutik, dela horien koprodukzioan.

Lankidetzaren aukera, Estatuarekiko «elkarrekiko asmakortasun instrumental bat» osa lezake, itxaropen-agertoki bat, lortu nahi den gizarte-ondasuna definitzetik hasi eta teknikaren esperimentuari eta menderapenari esker politikak modu koherente eta osagarrian planifikatzeraino; beraz, GEESak «gizartearen sektore arteko erregulazioa» egokitu dezake, baina teoria kritikoak egoera hori baztertu egiten dute. «GEESren tokiko sistemak hainbat eragile publikoekin edo para-publikoekin» garatu ditzakeen aliantzak, partaidetzazko «gobernantza» modua, tokiko azentua duena, non Estatuak «babes ilustratua» (*appui éclairé*) ematen duen, berriz ere, «desio jainkozale bat da» (Eme, 2006), edo «jolasa jokatzea» (Bourdieu, 2019), sektoreko erakunde bakoitza «bere buruaren enpresaburu» (*entrepreneur de soi-même*) gisa ulertzeraino, jarraibidea klasikoaren arabera (Foucault, 2004). Erregulaturiko lehia ordezkartzeko edo patronaleko mailaraino iristen da, kritikoen arabera, baita nazionaletan ere, betetzen duten egin-

kizun koordinatzailea aintzat hartuta, ekonomia arruntean gertatzen dena errepikatuz.

Hala eta guztiz ere, esparru frankofonoan, Quebecen, adibidez, dinamika gogobetegarriak aurkitu daitezke GEESaren eta erakundeen arteko erlazioari dagokionez: gobernu barruan eta gobernutik kanpo eragin handia duten «aldekoak» (*champions*: nortasun eta borondate ona duten eragileak, administrazioan edo gizarte zibilean) daude, eragina eta sinesgarritasuna irabazteko denboran oinarritutako indarrak elkartzearen ondorioa (Macdonald eta Myers, 2014); ekarpenak egitearen eta asaldatzaile modura aritzearen arteko orekak, gainera, bitartekarien presentzia eskatzen du GEESaren kasuan, mobilizaziorako laguntza-azpiegitura gisa balioko duten kontseilu eta batzorde ofizialetan parte hartuz. Quebecen lortu dira, funtsean, arrakasta-faktore horiek (gauza bera esan daiteke Euskal Herriko kasuari dagokionez). Epe luzerako eragin sendoa ondo konektatutako arduradunekin koiunturazko aliantzak egitetik haratago doa, eta aliantza egonkorrak, interkonexioa eta elkarte estuak behar ditu, sektoreko iritzi publikoak eta iritzi orokorrak politika publikoetan esku hartzeko aitortutako legitimitatea emango dietenak. Ez dira falta, nolana ere, harreman horietaz ohartarazten duten ahotsak, sektoreko erakundeak baino botere-tsugoak diren gobernuen aldetik GEESa «diziplinatzeko» eta «alostatzeko» moduak bezala ikusten dituztenak. Quebecen bertan, gainera, Gizarte Ekonomiaren eta Ekonomia Solidarioaren arteko oreka lortu da egile batzuen ustez (Favreau, 2008): GEESaren esparruaren bi azpisektoreen erakundeek kultura demokratiko «ulergaitzak» dituzte, «beren osotasunean, mugez segidarekin (...) eta oso desberdinak diren erakundeak [baitira]: kooperatibismoaren demokrazia deszentralizatua eta barneko enpresa-demokrazia, oinordetza kristau latentea duenari, profesionalizazio zentralizatua eta militantea kontrajartzen da Ekonomia Solidarioaren aldetik (*personnes éclairées*: borroka ideologikoen historia luzea eta auto-kooptaziorako eta aklamaziorako joera dutenak); Solidarioak enpresa gutxi ditu Quebecen, hirietan nagusi da, hiri-eremu horretatik eta lurralde anglosaxoitatik iritsitako ekimenek inspiraturik. Hortaz, ikuspuntu horren arabera, ituntzea da irtenbide bakarra, bat-egite edo batasuna baino gehiago, «egitateetan zehaztu gabea eta arrakasta-aukera txikiagoa duelako»; are gehiago, elkar-tze-eredua, «atxikimendu sinbolikoaren kostuarekin» eta bereizi gabe, «demokrazia ordezkatzaille mota orotatik» salbuetsita, ez dator bat denboran zehar hango kooperatibismoak sustatutako demokrazia ordezkatzailearen eta kontributiboaren legitimitatearekin. Quebecen, beraz, sektore tradizionalaren ordezkagarritasuna dela eta, Gizarte Ekonomiak eta Ekonomia Solidarioa (*Économie associative*-aren izena hartzen duena) egitura duala mantentzen jarraitzen dituzte, «asmo hegemonikoak gainditzeko aukera ematen du (...), batzuetan bizia den lehia dago», baina baita «pasarelak» ere, eta

botere publikoekin arrakasta duen «elkarbizitza aktiboa» eta ezberdina ahalbidetzen die bi azpieremuei.

Azkenik, GEESaren esparruko eragileen eta Estatuaren arteko harremanen izaera soziologikoa «legitimitate moralaren ekonomiaren» (*économies de la grandeur*) edo «justifikazioko hiren» (*cités de justification*) arteko sorrera-eta eraketa-tentsioaren mende dagoen espazioan gertatzen da, Boltanskik eta Thévenotek (1991) identifikatutako zazpi hirien teorian kokatzen bada GEESa: «Hiri zibikoa» (*cit  civique*) dago lehenengo, erreferentziatzko baliotzat kolektiboa, demokrazia eta mundua dituen, arbitrariotasunak eta ilegaltasunak salatuz eta hautaketan eta agerpenean bere erreferentzia-ereduak izanez; beste paradigma bat «hiri industrial» (*cit  industrielle*) da, eraginkortasunean eta zientzian sinesten duena, jarduna, fidagarritasuna, funtzionaltasuna eta balidazio zientifikoa balioesten dituen, produktibitatea eta eraginkortasunik eza gutxietsiz, eta frogari eta gauzatzeari buruz arituz. Bi ereduaren artean dabil GEESa, baina, era berean, Estatuak bultzatutako beste bi «hiri» moduren menpe dago: «proiektuen hiri» (*cit  des projets*), berez espezifikoa eta iragankorra dena, eta «premiatzko hiri» politiko-administratiboa. Hala ere, Estatuaren eta GEESaren arteko erlazioekin batera, bi esparruen arteko harremanen bi noranzkoko dinamikak kontutan hartu behar dira: aila sistemikoagoan, arlo pribatuaren «publikotasuna» aurreikusten da (Estatuak GEESa subsumatu eta instrumentalizatzen du) eta interes orokorraren pribatizazioa gertatu daiteke ere, enpresa arruntetan ohikoak diren *management* formekin (azkeneko horiek, nolabait, bateragarriak egin nahi dituzte eragile baikorrenak: lortu nahi dena GEESa bereizketa eta antzina utopikoa zena mantentzea da, baina orain teknika modernoak bereganatuz, kritikoentzat horrek konformismoa sortzeko dakarren arriskuarekin). Era berean, GEESaren esparrutik garatutako ekimen ugari daude erregistratuta (tentsio sozial eta ekonomikoko logika kolektiboekin, aintzatespen-nahiaren eta erantzun-ekintzaren artean), eta horiek ere sektoreko forma instituzionalenen alternatiba kritikoak dira.

GEESaren barruko-paradigmak (Soziala, Solidarioa eta Ekintzailea), Boltanskiren eta Thévenoteren «hiri-molde» desberdinekin bat datoz, edo EGES gizarte-enpresaren ereduarekin ere bai: erreferentzia modura jokatzen dute Frantziarentzat —baina, era berean, Euskal Herriko eremu barruko indar-harremanekin dauden antzekotasunak ikusita, familiaren instituzionalizazioaren, ibilbide historikoaren, pisu ekonomikoaren eta dimentsio ideologikoaren arabera bereizitako korranteekin—, tentsio-iturri bereiztuak zehaztu daitekeelarik GEESaren esparruan bertan (Fraisie, 2016). Horrela, Frantziako Gizarte Ekonomia «hiri industrialean» kokatzen da; Ekonomia Solidarioa, «hiri zibikoan, eta Gizarte Ekintzailtza, «proiektuen hirian»: kontzeptualizazioa hori agertu eta hiru urte geroago, Pacte legearen aurrean azaldutako jarrera anitzak ulertzeko lagungarria

izan daiteke Fraissen sailkapena, bai kanpotik, bai barnetik, «polinizazioa» edo «diluzioa» ikusteko aukerak baimentzen duelako, eta jarrera ezberdinak baldintzatzen dituen disposizioak azaltzen baititu: Gizarte Ekonomia enpresez osatuta dago, atxikitzaile-kopuruaren eta pisu estatistikoaren bidez legitimatuak, federazioetan elkartuak, botere publikotako instantzia adierazgarrietan agertzen dira, elkar-erakuntza korporatiboa defendatzen dute eta demokrazia zabaldua bereganatzen dute, adostasuna pribilegiatuz ekintza-erregistro bezala, paritarismoaren eta sindikatu eta federazio ordezkatzaileretan instituzionalizaturik, irabazizko enpresa pribatuekiko lehian aritzen dira, erlazio akritikoa izanez merkatuarekiko. Aldiz, Ekonomia Solidarioa ekimenez osatua dago, herritarren mobilizaziotik abiatuz, eragileen eta ekimenen kolektiboetan eta sareetan elkartzen dira, parte-hartze politikoa eta elkar-erakuntza eta demokrazia esku-hartzailearen aldekoak dira, pragmatikotasuna eta kontestazioaren artean aritzen dira, mugimendu altermundialistekin eta trantsizio energetikoarekin alde baterako aliantzak eginez eta enpresen pribatuekiko eta merkantilizioarekiko kritikoa dira. Azkenik, Gizarte Ekintzailatza, multzo bezala, ekintzaileen karisman legitimaturiko sektorea da, interes-talde, idei-laboretegi eta fundazioen inguruan egituratua, botere publikoekin *expertise* eta *lobbying*-eko jarrera hartzen dute, bere ideal demokratikoa merkatuan guztien aukera berdintasuna bermatzea da, adostasuna bultzatzen du botere publikoekiko, eta kooperazioa eta lankidetzatza irabazizko enpresekiko, askotan kritikoa agertuz gizarte-mugimenduekiko.

4. Pacte legearen aitzindariak

1970eko hamarkadara arte GEESaren instituzionalizazioa motela izan zen Frantzian, baina petrolioaren *shock* bikoitzarekin hasitako krisi ekonomiko ia etengabeak, eta 1981ean elite politiko sozialdemokratak boterera iristeak —bai jakobinismo post-marxistaren, bai ezker kristau deszentralizatzailearen (*deuxième gauche* delakoa, Michel Rocard eta bere aholkulari asko buru zituela, horietako batzuk oraindik GEESaren ardura-mailetan ari direnak) bertsioetan—, Frantzia abangoardian jarri zuen. Guztiarekin ere, François Hollanderen bosturtekoari (2012-2017) itxaron behar zaio, Gizarte Ekonomiako estatu-idazkaria Benoît Hamonek (Alderdi Sozialistaren hautagaia izango zena 2017ko hauteskunde presidentzialetan) pare bat urtez okupatu ondoren, sektorearen adostasun nahiko orokortuarekin, Gizarte Ekonomiako lege bat bultzatu zelako orduan, Europako testuinguruan berandu iritsiz. Legea eskualdeetako, departamentuetako eta erkidegoen mailek garatutako ekimenen katearen azkeneko elementua da: izan ere, ikuspuntu arruntak diotenaren aurka, Frantzia ez da bakarrik herrialde ul-

tra-zentralizatuta, non ezer ez den gertatzen Parisen onespenik gabe; tokiko erakunde pribatuek, erakunde publikoek eta eskualdeetako merkataritza-ganberek hainbat proiektu aurrera eramanez dituzte azkeneko hamarkadetan, tokiko garapena, bidezko merkataritza edota moneta sozialak sustatzeko (Demoustier, 2006), baita Ipar Euskal Herrian ere (Itçaina, 2010). Askoz lehenagotik hitzemandako Hazkunde-Ituna berandutu zen, hala ere, horrek Frantziako GEESko agenteen haserrea eraginez; Emmanuel Macronen legegaldira arte ez zen azken hori zehaztuko, elkarteen sektorearen erreformarekin batera (garrantzi handikoa ondoko herrialdean). Bi izan ziren elkarreek salatutako ondorio negatiboak: gobernu beraren hainbat erreforma fiskalek dohaintzetatik ateratako «filantropia» txikiagoa eragin zutela, eta «lagundutako enpleguak» (*emplois aidés*) ezabatu zirela zati handi batean.

Beraz, 2019ko «misioa duten enpresara» iritsi aurretik —GEESaren enpresa sozialaren eta enpresa arruntaren edo gutxi gorabeherako «arduratsuen» bitarteko puntu gisa—, 2014ko legeak GEESaren erakunde bat zer den nola zehazten duen laburtu behar da: irabazi-asmorik gabeko pertsona juridikoa da, gobernu demokratiko instituzionalizatua daukana, ekarpen kapitalistakora mugatuko ez dena eta onurak kudeatzeko moduan dagoena. Aldi berean, onurak jarduera ekonomikoetan birinbertituko ditu edo banatu ezin diren erreserbetara bideratuko ditu. Tipifikazio juridikoak barne hartzen ditu kooperatibak, mutualak, aseguru mutualisten erakundeak, fundazioak eta elkarreak —2011ko Espainiako legearen 4. artikulua baldintzei jarraituz, gutxi gorabehera—, bai eta 1. artikuluko printzipioak errespetatzen dituzten eta gizarte-onura duten merkataritza-sozietateak ere, 2. artikuluan jasotzen den bezala, edo irabazien % 20 eta % 50 bitartean garapen edo onura helburuetarako erabiltzen dituztenak (GEESaren espektra zabaltze aldera), Espainiako legearen 5. artikulua baimentzen duen antzera. Gainera, 2018-2019ko «gizarte-baliagarritasunari» buruzko eztabaida auresanez, legeak kontzeptu hori mugatzen du: gutxienez hauskortasun sozioekonomikoko egoeran (profesionala, sanitarioa, laguntza) dauden pertsonentzako zerbitzuak, bazterketen eta desberdintasunen aurkako jarduerak eta herritarren sustapena, herri-hezkuntza eta gizarte-lokarriaren eta lurralde-kohesioaren garapena, eta garapen jasangarria, trantsizio energetikoa eta nazioarteko elkartasuna dira baliagarritasun soziala dituzten ariketak. Beraz, 2. artikulua funtzio-aukera zabal da, 3. artikuluko morfologia-juridikoarekin bat datorrena.

2014ko arauaren azken puntu azpimarragarria 11. artikulua da: Lan Kodearen 3332-17-1 artikulua aldatzen du, eta aukera ematen du «Gizarte Ekonomia eta Ekonomia Solidarioko» ziurtagiria lortzeko (gero, Pacte legeak malgututa), 2. artikuluan ezarritako helburuak lortzeko baldintzak biltzen dituztenei, edo emaitza-kontuaren zati «esanguratsu» bat edo finantza-errentagarritasuna helburuetara bideratzen dutenei. Soldata-or-

dainsarien politika finkoa edo aldakorra mugatu behar dute (goi-mailako langileek ez dute gaindituko lanaldi osoko soldatari dagokion 1etik 7ra birtarteko ratioa eta gutxieneko soldataren pareko edo gehiagoko soldata, ondoen ordaindutako bost kideen kasuan, eta 1etik 10era artekoa, hurrenez hurren), edo kapital-tituluen erregulazio sendoa izan beharko dute, eta, azkeneko hori egonez gero, kotizatze aukera oso mugatuta geratuko da. Merkatuan ziurtagiri horren onuradun izango dira laneratze-enpresak, enplegu-zentro bereziak, bitartekaritza-elkarteak, laneratze-tailerrak, gizarteratze-erakundeak, haurrei edo desgaituei laguntzeko zerbitzuak eskaintzen dituzten erakundeak, ostatu- eta gizarteratze-zentroak, auzoko-sareak, enpresa egokituak, etxez etxeko banaketa-zentroak, onura publikoko elkar-teak eta fundazioak eta beste erakunde jakin batzuk. Parekatuta geratzen dira, eta, beraz, ziurtagiri honen onuradun izan daitezke, GEESko enpresek jaulkitako tituluak edo haien funtsen % 80 gutxienez GEESko enpresetara bideratzen dituzten kreditu-erakundeak, edota euren aktiboen % 35 gutxienez GEESko enpresen alde bidaltzen dituzten finantzaketa-erakundeak.

Ziurtagiria (ESUS izenekoa) lortzeko interesa laguntzetarako «sarrerako atea» izatean datza, bost urteko epea duelarik (hiru urte baino gutxiagoko enpresentzat bi urtera mugatuta dago): soldata-aurrezkian oinarritutako finantzaketa-iturrietatik etekina atera ditzakete ziurtagiria duten enpresek. Aurrezki-plan horiek duela asko garatzen hasi ziren Frantzian, hirurogeiko hamarkadan erregimen gaullistaren eskutik. XIX. mendeko kapitalismo tradizional anglosaxoi edo frantsesaren eta xx. mendetik aurrera mendebaldeko European aurrera eramandako formen («pankapitalismoa») arteko eredu tipiko gisa aurkeztu ziren finantzaketa-iturriak dira. Bi zutabe dituzte: «partaidetza», 50 soldatetik gorako enpresen mozkinetatik nahitaez eta 50 langiletik beherako enpresen borondatez lortutako funtsek osatua («partaidetza» boto-eskubidearekin lotuta dago), eta «interesarizazioa», borondatezkoa, soldatapekoei zuzendua, enpresen emaitzen arabera dagoena. Funts horiek enpresak aurrezteko planetan (PEE) eta erretiro kolektiborako aurrezki-planetan (PERCO) uzten dira. Ziurtagiriak enpresa txiki eta ertainen hobariei ere atak irekitzen dizkie, 2018an errebalorizatuak, nahiz eta urte berean Fortunaren Gaineko Zergari (ISF) lotutako kenkaria desagertu zen; Frantziako legediaren zerga aldaketa etengabeak, nolana ere, finantzaketaren zutabe horri eusten diote.

Sektorea oro har pozik geratu zen 2014ko legearekin, nahiz eta arau horren izapidetze-fasean (2013-2014) publikoki jakinarazitako erreakzioen bolumena kontrastatu daitekeen, bere txikitasunagatik, Pacte le-geari, 2018-2019an, emandako erantzunekin —gehienak kritikoak— alderatzen bada. Hazkunde Itun atzeratua, bestalde, 2018an zehaztu zen: planaren hiru helburu nagusiak ikusgarritasun eta egonkortasun handia-

goa ematea, garapen- eta hazkunde-bultzada berriak aurkitzea eta erakundeen eta enpresen aurrean aitopen eta eragin handiagoa ematea ziren, hainbat neurritan xehatzen zirela. Lehen helburua martxan jartzeko, laguntzak zerrendatzeaz gain, hobariak, kenkariak eta gainerako pizgarri ekonomiko-finantzarioak eta Gizarte Ekintzailearen garapena sustatu ziren, ESUS ziurtagiria indartuz. Hori lortzeko aukera kultura-, ingurumen- eta nazioarteko elkartasun-sektoreko enpresetara zabaltzea proposatu zen («beharrezkoa da gailu hori irekitzea [finantzaketarako eta berariazko laguntzetarako eskubidea ematen duena], intentsitate handiagoa hedatu ahal izateko»), ziurtapen-prozesua erraztea, sektoreko kanpoko eragileek ziurtagiria lortzeko, desmaterializatzeko eta aurrez instrukzioa egiteko irizpideak erraztuz («dosierak aztertzeako administrazio-erabakia errazteko»), eta Hiritar Zerbitzua (*Service civique*: zerbitzu militarren ordezkoa) zertifikatutako enpresei irekitzea. Horri gehitu behar zaio Gizarte Berrikuntzako erreferente nazional bat sortu zela (horrela, gizarte-onuraren ziurtagiria bereiziko litzateke, zabaldu beharrekoa, eta Gizarte Berrikuntzarena, «I+G soziala aitortzeko ezinbesteko lehen neurri gisa»), eta, magnitude-ordenei dagokienez, eragin ekonomiko nabarmena duten neurriak sustatu ziren, hala nola klausula sozialak sektore publikoko kontratazioetan. Horrela, «misioa duten enpresak» sortu aurretik, Frantziako legegileak —Espainiakoak bezala— GEESaren figura juridikoak eta printzipioak zedarritu zituen, «onura soziala» argitu zuen, ziurtagiria sortu zuen —arrakasta kuantitatibo mugatukoa— eta Gizarte Berrikuntza, I+G soziala eta 2016ko eragin sozialeko kontratuak (*Social Impact Lab*) bultzatu zituen, Gordailuen Kutxarekin (*Caisse des Dépôts et Consignations*) lankidetzan. «I+G sozialaren» kontzeptua, hala ere, kritikak jaso ditu azkeneko urteetan (Richez-Battesti, 2012).

5. Pacte legearen aurkezpena

Une horretan iristen da Pacte legea (Hazkunde eta Eraldaketa Ekonomikoaren aldeko Ekintzaren legea), prestakuntza teorikoko urtebeteko lanaren emaitza, gobernu berria boterera iritsi eta gutxira hasi zena, 2017ko bukaeran. Lehenik eta behin, lehen ministroak, txosten bat eskatu zien Nicole Notat buruzagi sindikal «erreformistari» (CFDTko idazkari nagusi ohi eta polemikoa izan zenari) eta Jean-Dominique Senard Michelineko presidenteari (enpresa horretan «elkarrizketa soziala» eta fabrika-itxierak batu zuenari, lehenago, Pechineyko finantza-zuzendari gisa, aluminio-fabrikatzailearen krisi-urteetan arituz), gizarte gaietako ikuskatzaile-funtzionario nagusiaren aholkularitzapean. 123 orriko testua 2018ko hasieran argitaratu zen: Enpresen epe laburrari eta finantzarizazioari buruzko

diagnostiko kritiko batetik, eta horiek gizarte osoaren gizarte- eta ingurumen-ongizateari egiten dioten ekarpena kontuan hartzeko egokitasunaren uste sendotik abiatuta, atzerrian enpresa-kudeaketan jada aplikatutako eskemen arabera demokratizatzeke neurri teknikoek gain, Kode Zibilari dagokion artikulu bat erreformatzea proposatzen da, legeak enpresak gizarte- eta ingurumen-helburuekin konpromisoa har dezan (konpromiso hori, zintzoagoa edo ez hain zintzoa, Ekonomia eta Gizarte Kontseilua Ekonomia, Gizarte eta Ingurumen Kontseilu bihurtu den aldi berean agertzen da). Eraitza gainbegiratzea eta ziurtatzea Estatuko eta kontinenteko administrazio publikoen esku geratuko litzateke. Hasiera batean, bazirudien gobernuak txostenaren anbizioak murriztu nahi zituela, baina, azkenean, Legebiltzarrera eztabaidarako bidalitako lege-proiektuak proposamen hori jaso zuen, beste askoren artean, gehienak liberalizazioaren zentzuzkoak. Legeak, behin onartuta, polemika bati egin zion aurre, hain zuzen ere, GEESarekin zerikusirik ez duen neurrietako bati: Parisko aireportuak kudeatzen dituen talde publikoa pribatizatzeke gaikuntza. Konstituzio Kontseiluak legea Konstituzioaren aurkakotzat jo ez bazuen ere, partzialki geldiaraztera behartu zuen, harik eta herritarren ekimeneko erreferendum bat ebatzi arte. Azken batean, 2020aren hasieran, herritarren galdetgia bertan behar geratu zen, behar adina sinadura ez lortzeagatik (6,5 milioi, Frantziako biztanleriaren % 10).

Legeak Kode Zibilaren eta Merkataritza Kodearen erreformari eusten dio, enpresak helburu sozialeko erakunde gisa definitzeko eta enpresa-estatutuetan «izateko arrazoi soziala» (*raison d'être sociale*) ezartzeko: legearen 61. artikulua xedatzen duenez, «[merkataritza] sozietatea bere interes sozialaren arabera kudeatzen da, bere jardueraren gizarte- eta ingurumen-inpaktuak kontuan hartuta». Gainera, 29. artikulua «misioa duten enpresa» (*entreprise à mission*) sortzen du; eragin soziala duen konpromisoaren irizpideak bete, eginkizun espezifiko formalizatua definitu, eredu ekonomiko koherentea garatu, eta balioa modu ekitatiboan banatzeko eta benetako ondorioak zorrotz ebaluatzeko prozedura ezarriko beharko duen enpresa. «Izateko arrazoi soziala», baina, enpresa arruntek har dezakete, tarteko urrats gisa (Danone, Michelin, Veolia edo Carrefour bezalako talde handi askoren kasua da, gaur arte; kritikak, espero zitezkeen lekuetatik iritsi dira, bai eraginkortasunik ezari, bai marketin sozialaren funtzioari dagokionez). Era berean, aldatu egiten dira, 29. artikulua bidez, goian aipatutako 2014ko GEESaren legearen 2. eta 11. artikulua, gizarte-onurako enpresa solidarioen ESUS zertifikatuari buruzkoak. «Izateko arrazoi soziala», beraz, «izen soziala» (*raison sociale*) ez bezalako da, gizarte ororentzat komuna dena; «misio sozial» baten itxura du, edozein erakundek bere buruari planteatu diezaiokeen betiko «misio» ez bezalako ere bai, barne kontsiderazioen mende eta «ikuspegi» batek lagunduta.

5.1. «*Misioa duten enpresak*»

«Misioa duten enpresen» zergatia hobeto ulertzeko, gomendagarria da Pacte legearen 61. artikulua egile intelektualetako batek, Blanche Segrestin unibertsitate irakasleak, *Esprit* aldizkarian, ezker kristauaren erreferente historikoan, kontzeptua zehazteko 2018an idatzitako artikulua aztertzea. Enpresen kapital sozialetan (jarritako diru kopuruan) eta enpresa-multinazionalizazioan gero eta inbertsio-funts gehiago egotetik eta jabetzarako sarbideari buruzko ohiko eztabaidetatik harago, enpresetan, eta kudeatzaileekiko mendekotasuna dela eta, enpresa-proiektuak berekin dakarren sorkuntza eta eraldaketa kolektiboa elkarrekin lantzearen gaia gailentzen da; zehazki, «misioa duen enpresa» batek xede dituen «etorkizun desiragarriak» dira horiek. Misioak gizarteak kontrolatzeko eskubidea ahalbidetzen du, eta, aldi berean, enpresaren interesa kolektiboari lotuta geratzen da. Enpresa-kudeatzaileek xx. mendetik aurrera ekintza-gaitasunak eta sorkuntza kolektiboa garatzen dituzte ekoizpen-fluxuak administratzen baino gehiago, eta teoria horretatik abiatuta, Segrestinek kudeaketa aurkeztu du erakunde «ikastunetan» parte hartzeko baldintza eta oztopo gisa.

«Misioa duten enpresak» Arizmendarreta Fundazioak aztertu duen eredu inklusibotik oso hurbil daude. Ikuspegi frantsesaren arabera, sorkuntza kolektiboa antolatzeke lana da enpresa modernoko buruzagien autoritatea legitimatzen, gaitzen eta oinarritzen duena, eta aurrerapen kolektiboaren bermatzaile bihurtzen dituena, ia «zerbitzari publiko» bihurtuak. Hortik ondorioztatzen da, ikertzailearen arabera, enpresaren xedearen edo misioaren beharrezko kalifikazioa, interes orokorreko zerbitzuari dagokionez kontrolatu beharrekoa. Misioa bere buruari esleitutako gizarte-, ingurumen-, zientzia- edo kultura-arloko helburu bezala ulertzen da, onuraz gain; «desiragarria den ezezagun» (*inconnu désirable*) horrek, inoiz ikusi gabeko ekintzak sortzea eskatzen duen helburuak, hau da, enpresarenak, aukera ematen du «partekatutako aurrerapenak» pentsatzeko, sozialki baliagarriak direnak, baina baita segurtasun ekonomikoaren eta lurraldearen oparotasunaren bermea ere. Helburu hori sozietatearen estatutuetan jaso beharko litzateke etengabe, eta, beraz, Gizarte Erantzukizun Korporatiboarekin kontrastatutako litzateke, plan estrategiko aldakorren zati bat baita azkeneko hori. Aipatutako emulazio-ereduak dira *Social Purpose Corporations* eta *Benefit Corporations*-ak, Ameriketako Estatu Batuetan, 2011z geroztik existitzen direnak; Gizarte Ekonomiako eskola anglosaxoiaren ideologia «misioa duten enpresen» aitzindaria izan daiteke, beraz, Europakoarekin eta, zehazkiago, Frantziakoarekin, kontrastatu izan dena iraganean, eta GEESaren esparruko errezeloa azal dezakeena.

Segrestinen esparru kontzeptualean Frantziaren kasurako bilatzen den kodeterminazioa berezian datza aldea, kudeatzaileen zilegitasunaren ezin-

besteko baldintza baita, eta Alemaniako «kogestiotik» (*Mitbestimmung*) ezberdina: soldatapekoek administratzaileen izendapena zehazten dute, baina ez dute kudeatzen. Hirugarrenekin biltzen dira (tokiko botereak, GKEak) misio-kontseiluetan, administrazio-kontseiluaz edo gainbegiratze-kontseiluaz bestelakoetan. Agerikoa da oinarrizko ikusmoldea intelektual horrek ekonomia kritikoa teorikoei uzten dien eraso-angelua: «Misioa duten enpresak» esan nahi du ez bakarrik enpresa Estatuaren jarduera-eremuetara hedatzea, baizik eta merkataritza-enpresa gizarte-antolaketarako modu gaindiezintzat hartzea, estatuari eta gizarte zibilari errendimendua emateko balio handiagoa duena. Horren emaitza litzateke gizarte zerbitzuak kuantifikatzea, kontrol demokratiko edo zientifikorik gabe, eta «zerbitzu publikoen aurkako gerra makinak sortzea» (Coriat, 2018).

Segrestinek Pacte legearen xedapenak hiru maila koherente gisa planteatzen ditu: gizarte- eta ingurumen-inpaktua kontuan hartzea, «misioa duten enpresa», estatutuak eta gobernu-organoak bereizita, eta «izateko arrazoi sozialaren» tarteko maila, definizio juridiko tradizionala osatzen duena eta legez ere babesten duena (Reverchon, 2019). Aitzitik, GEESko aktore batzuen ustez, «misioa duten enpresa», estatus juridiko bat da, ez forma juridikoa, erantzukizun fiduziarioko esparru anglosaxoitik transplantatua, ez du inolako berritasunik ekartzen eta justu kontrakoa sortzen du, nahasmen handiagoa, talde handientzat *fairwashing* aukera izateaz gain, «izateko arrazoi soziala» enpresen erantzukizun sozialaren elementu bihurtzeko tentazioa izango baitute, beren erreprodukzioa hobetzeko elementu gisa.

5.2. Ziurtagiri sozialak

Mugimendu bikoitz hori, enpresa arruntek «izateko arrazoi sozialaren» definizioa bultzatzerena, eta GEESaren legearen artikulua erlaxatuz ESUS ziurtagiria lortzeko aukerak sustatze edo zabaltzerena, gobernuaren gehiengo politikoaren «aldi berean» (*en même temps*) adierazpen hegemonikoaren adibidetzat jo daiteke. Pacte legearen 29. artikulua, hain zuzen ere, 2014ko legea aldatzen du, eta lasaitu egiten du, ESUS ziurtagiria lortze aldera (969 enpresa zeuden ziurtatuta erregistro nazionalan 2017ko abenduan). Besteak beste, gizarte-onurak finantza-errentagarritasunean eragin nabarmena izateko baldintzak malgutzen dira, eta langileen arteko soldata-arrakala murriztuak mantentzeari garrantzi tekniko kentzen zaio. Azkenik, nahiz eta legebiltzar-talde batzuek zuzenketak egin zituzten 2014ko jatorrizko artikulua berrezartzeko, erreforma gehiengoaren diputatu baten zuzenketa tekniko bakar batekin onartu zen. Gainerakoan, ESUS izaera eskura dezakete, GEESaren legeri dagokionez, hezkuntza zibiko eta herri-

koian, lurraldeen kohesio sozialean edo bazterkeria-egoeran dauden pertsoen lagun-egite sozialean edo mediko-sozialean aritzen diren enpresek.

Orain arte gutxi zabaldu den ziurtagiri ofiziala —nahiz eta hura duten enpresek defendatu duten— sektoreko enpresek sortutako gutun, zigilu, logo, aipamen, bereizgarri eta partaidetza-sistema ugarirekin batera mantentzen da, «kolektibo bat eratzeke eta trukeen bidez ekonomia klasikoaren balioen alternatiboak izan nahi diren eta ekintza eta mobilizazioak sustatzeko kolektiboa sortzeko» (Rodet, 2013 eta 2019). Berezko zigilu horien barietatea, sorburuan (Max Havelaar, AB zigilua), egonkortzean (Ates, Sel, PFCE) edo luzapenean (RERS, Minga, AMAP, Cneo, Finansol, SP de Nature et Progrès edo auzo-sareak), eragile sortzailean —izan fundatzaileak, erakunde publikoak, prestakuntza-erakundeak— edo kalitatearen logikaren barruan, barneko seinaleak dira (bazkideentzat) eta kanpokoak (erabiltzaileentzat, kontsumitzaileentzat eta erbesteko eragileentzat), baina kanpo-eraginkortasuneko arazoak ere badituzte; halaber, dialektika bat dago kanpo-ziurtagiri klasiko eta instituzionalizatuen (*label*) artean: berme garesti samarrak, zehapen-mekanismo zorrotzekin eta agente interesgarrien parte-hartzerik gabekoak, alde betetik, eta auto-emandakoak, hain hertsia ez direnak, bestetik (azken horiek «ekitatea», «elkartasuna», «iraunkortasuna» edo «gizarteratzearen aldekoak» aipatzen dituzte euren oinarri gisa). Gainera, auto-ziurtagiriak konplexuagoak dira —oro har, bazkide konprometituenek egiten dituzte; batzuek bazkideen inklusioaren alde egiten dute, beste batzuek bazterketa distintiboaren alde—, eta, horregatik, arraroagoak dira; REAS España eta Euskadiko Gizarte Auditoretzaren kasuan hautemandako arazoen parekoak antzematen dira Frantzian. Sistema parte-hartzaile horien ekintza kolektiboa, politikoa zentzu hutsean, egunerako edo sistema politikoko «politikatik» aldendu nahi da, modu instituzionalizatuan ulertuta; hori dela eta, konpromiso ideologikoko eragileek ziurtagiri ofizialak baztertu ohi dituzte, mobilizazio kolektiboaren ondorioz sortu beharko litzatekeen ekintza indibidualizatzen dutelako, adierazle finkatzaileak dituzten erakundeak geldiaraz ditzaketelako eta GEESa sektore ekonomiko tradizionalekin homologatzeko mehatxua suposatzen dutelako.

Logika bereizgarria (Bourdieu, 1979), nolahi ere, hedatzen ari den Gizarte Erantzukizun Korporatiboarekiko urrutze-mekanismo gisa erabiltzen da argi eta garbi testuinguru horretan, taldearen auto-balorazio bereizgarri gisa eta kapital sinbolikoaren atesoramendu bezala, prezio nahiko baxuan lortuta, gainera. Kritikoek ESUS ziurtagiriari leporatu diote gobernantza demokratikoa alboratzea eta eska daitezkeen ezaugarrien zerrenda ezin izatea herri mailan definitu. Originaltasunari eusteko nahiak —Estatuarekiko independentziak tratatutako kapital sinbolikoa, literatur eremuan aztertutako bezala (Bourdieu, 1992)— eta egitura sozialaren barruko merkatuak logika instituzionaletatik urrundu ditzake; baina, aldi berean,

auto-ziurtagiriaren konplexutasunak mugatu egiten ditu kalitatezko gailu alternatibo horiek. Ziurtagiri ofizialaren hedapen mugatua, dela sustapen txikiagatik, dela egin beharreko izapide burokratikoak edo baldintza zorrotzak (Pacte legeak malgutuak), hortaz, publikoak ez diren —ez dira pribatuak bezala aurkezten— zigilu ugariarekin konbinatzen da. Ziurtagiria duten enpresen kopurua handitzeak, beraz, arriskuan jartzen du enpresa horiek kontzentratutako kapital sinbolikoa (balio erlatiboa, beren arrarotasunak areagotua), eta, aldi berean, haien garrantzia absolutua ahultzea ekar dezake.

6. Patronalen eta erakundeen harrera sektoriala, pisuaren arabera

Aurreko atalean aztertutako espezifikotasun teknikoetatik, lege-xedapenetatik eta klase politikoak baieztatutako desioetatik harago, aztertu daiteke mugimendu bikoitza —«izateko arrazoia soziala» enpresa arruntetan gizarte- eta ingurumen-arlokoa izatea, eta ESUS ziurtagiria zabaltzea—, GEESaren borroka-eremua ekonomia arruntera hedatu dezakeen, «hirugarren bideko kapitalismoa» sortuz. Izan ere, legea anibalentziaz jaso zuen sektoreak, lehen neurriari emandako babesaren —nahiz eta haren aukerakotasuna kritikatu zen— eta bigarrenari egindako kritikaren artean —zabaltzeak ziurtapen-irizpideak indartzea izan beharko zen, eta ez diluzioa—, eta, oro har, iritzi publikoko familia politiko handien korronte ideologikoei jarraikiz gertatu zen hori.

Badira, Frantziako erreferentziazko komunikabide hegemoniakoa-
ren eremu berean, enpresen definizio sozialean anbizio politiko handi-
goa izatearen falta adierazi zutenak, Estatuak helburu sozialak eta ingu-
rumenekoak administrazio-aginduen bidez hartzera behartzeko asmoa
salatu zutenak, hala nola «bulgata» antikapitalista edo marketinekoa, naha-
sia eta inkoherentea, eta are enpresa-mundutik proposamena agurtu zute-
nak: «beharrezkoa», «egungoa» eta «bateragarri» ikusi zuten batzuek, edota
«onuragarria», «motibatzailea» eta «berritzailea»; onarpen orokor hori,
patronalak berak agindutako inkesta baten arabera erreal da (Viavoice-
HEC, 2018), galdetutako sozietateen % 80 aldekoak baitira «izateko arra-
zoi soziala» inskribatzeari dagokionez. Gobernu berriaren «sukar errefor-
matzailea» atzemate eta zinismo artean jaso zutenak ere daude GEESan,
baita 2017ko hauteskundeak baino lehen ere (Abhervé, 2017), salbuespen
batzuk izan ezik. Jarrera horiek galdera kezkarrietan oinarritzen dituzte
euren salaketak: gobernu-arreta horren benetako asmoei, enpresa arrun-
tek «izateko arrazoi soziala» eta ingurumenekoa emateko espero duten bo-
luntarismoari, GEESko erakundeek enpresa sozial berriak onartzeko posi-
bilitateari eta 2014ko legearen jatorrizko irizpideei eusteko posibilitateari

buruz; ESUS ziurtagiria eskuratu nahi duten enpresa arruntei buruzko zalantzak adierazten dira ere bai. Kritikoek, azken finean, gaiendu zuten zalantza «zuritze sozialaren» logikaren ingurukoa da, benetako uste sozial eta solidarioerik gabekoa.

Salbuespen gisa aipatutako ongietorri-jarreraren artean, azpimarratzekoa da zenbait erakunde indibidual edo kolektiboren iritzia, eszenari topografikoan zaharrenak ez direnak (historikoenak elkarteen mugimendua, LME, edo mutualen eta kooperatiben federazioak baitira), ezta berrienak ere (Ekonomia Solidarioaren edo Gizarte Ekintzailearen arduradunak direlako) eta, beraz, erdi-mailako posizioan aurkitzen eta aurkezten direnak. Esaterako, UDESek (*Union des employeurs de l'économie sociale et solidaire*), sektoreko patronal informalak, lege proiektua agurtzen du, GEESaren printzipioen «polinizazioaren» froga delako. Era berean, hainbat motatako kooperatiba-sozietateei gizarte-onurako enpresen ziurtagiria eskuratzeko aukera ematearen alde agertu zen. UDESeko ordezkari nagusiak, berriz, aldarrikatu zuen GEESak herrialdeko enplegu pribatuaren %14 ordezkatzeko duela, baina ez duela beharrezko aitortpena jasotzen. Sektoreari eskainitako diru-sortak herrialdearen aurrekontu orokorren «meteorologia» atalean sartuak daudela salatu zuen. Berrito ere, 61. artikulua GEESaren printzipioen «polinizazioa» ekarri duela dio UDESek, baina adierazi zuen sektoreko enpresak gizarte- eta ingurumen- misiotik harago doazela eta sektorearen Hazkunderako Itunaren zain zeudela oraindik 2018ko bukaeran (berriro ere, arreta beharra adieraziz eta GEESaren eremuak behin baino gehiagotan deitoratutako interlokuzio maila baxua azaleratuz).

Testu ideologiko guztien artean, Frantziako erreferentziazko egunkariaren gehigarri ekonomikoan GEESko berrogeita hamar bat patroik (kudeatzaileak, sortzaileak, ekintzaileak eta erakundeetako agintariak, besteak beste, UDESeko lehenengo eta bigarren arduradunak) sinatutako tribuna plazaratu zuten sektoreko hainbat eragilek (HH.EE., 2018). Horiek «aukera bakartzat» jotzen dute legea, baina kritikoek adierazi dute ongietorri horrek erakunde sinatzaile handien interes ekonomikoerantz erantzuten diela, eta ezin dela zehaztu zehatz-mehatz argudioa testua sinatzen dutenen ideologiari erantzuten dion —hierarkiaren goiko mailetan baitaude—, edo erakunde horietako kideekin adostu den. Nolanahi ere, sinatzaileak prest agertzen ziren GEESaren aldeko politika publikoen aurrerapena «laguntzeko» eta printzipio sozialak enpresa arruntetan hedatzeko. Legearen xedapenak etorkizun handiko aurrerapen gisa interpretatu zituzten, «geldialdiko» urteen ondoren. Pacte legea hobetzeko proposamenak barne hartu zituzten, testuaren egileentzat, «enpresa gazteen» sorrera edo gizarte-enpresen hazkundera sustatzen zelako, elkartasunezko eta herritarren finantzak eta kontratu publikoak lehenetsiz.

Presidentzialetarako kanpainan, Macronek Jean-Marc Borello GEESko buruzagi garrantzitsuen laguntza organikoa izan zuen, baita mikrokredituen elkarte nagusiko presidenteara ere: biak *Le Monde*-k argitaratutako testuaren sustatzaileak dira. Borello, Gizarte Ekintzailearen edo Gizarte Berrikuntzaren logikari erantzuten diona —*Interes orokorreko kapitalismoaren alde (Pour un capitalisme d'interet general)* izeneko liburuaren egilea da—, salatu dute GEESko eragile periferiko batzuek: bere Groupe SOS enpresa sozialak higiezin erosketa-, berrikuntza- eta salmenta-eragiketengatik eta bere higiezin-parke garrantzitsu eta errentagarriaren barruan —*Croix-Rouge*-ko presidentek jasotakoan antzeko akusazioak, bai ikertzaileen (Darbus eta Hély, 2014), bai kazetarien (Blavignat eta Poirier, 2018) aldetik—; Frantziako GEESaren esparruan Borellok duen posizio nagusiak kritikak merezi dizkio aktore txikiago edo apalagoen aldetik, Euskadin MCCri gertatzen zaion bezala. Aipatzekoa da, are gehiago, Frantziako ekonomialari heterodoxoen artean ezagunena dena, Benjamin Coriatek, Paris XIII-Sorbona Unibertsitateko Ekonomiako irakasleak, zalantzan jarri zuela MCCren adibidea; litekeena da Coriatek lan kooperatiben talde handien nazioartekotze bidezko endekapenaren/degenerazioaren teoriaren elementu batzuk erreproduzitzea. Guztiarekin ere, MCCren kasua «inspirazio iturri» izan da Ipar Euskal Herriarentzat (Itçaina, 2017), maila guztietan, EAEko egitura ekonomiko eta administratiboak baldintzatutako negozio ereduak Iparraldekoetik edo gainontzeko Frantziatik nabarmen ezberdinak izan arren (Pacte legeak kontrako norabideko influentzia izan dezake EAera iristen bada).

Beharbada, Frantziako GEESaren barnean duen estatusagatik, aztertutako eskaera horretan, Borellok SOS Transition écologique burutzen duen enpresa handiaren (400 sukurtsal baino gehiago, 15.000 soldatapeko eta 2017an mila milioi eurotik gorako fakturazioa) zuzendari nagusiaren esku utzi zuen sinadura, macronismoaren domeinua GEESaren mundura hedatzeko asmorik ez zuela adierazteko; 2019ko Europako hauteskunderarako boterean dagoen alderdiak aurkeztutako hautagaiak aukeratzeko ardura jaso zuen Borellok, Frantziako goi-mailako munduan duen oihartzunaren proba. Modu horretan, bere interesak defendatzen ari dela ukatu nahi izan zuen. Borelloren jarrera karismatikoa argi geratzen da SOS taldearen aurkezpen publikoan: SOS lau elkarteren batetarazetik sortu zen Borellori «esker» —berriz ere Frantziako GEESko asoziazionismoaren funtsezko rola gogoratu behar da—, eta Borellok bere taldearen web orrian zehazten du zenbat prentsa-artikulu idatzi diren bere ekintzen inguruan, ekintzaile sozial nonahiko eta ahalguztidunaren figura prototipikoa bereganatuz (Iglesias, 2012). Borelloren SOS taldeak enpresa pribatuak kudeatzeko hizkuntza tipikoa erabiltzen du: izaera soziala emateko, Gizarte Berrikuntza kontzeptua «bere praktiken bihotzean» dagoela nabarmentzen

du, iraunkortasun ekonomikoa eta inpaktu soziala batzeko helburuarekin, zortzi sektoretan arituz: gazteria, enplegua, elkartasuna, osasuna, adinekoen arreta, kultura, ekologia eta nazioarteko ekintza. Kultura-jarduerei buruzko aipamena ez da hutsala; izan ere, esparru horretan, ikuskizun eta kultura-jarduera gisa pentsatuta, Frantziako GEESko erakundeak enplegu kopuruan kapital-enpresen baliokideetara hurbiltzen dira (Boltanski eta Esquerre, 2017), eta gizarte-arloa da sektore sozialeko enpresek —Ekonomia Ministerioak berretsitako informazioaren arabera— sektore arrunteko enpresak gainditzen dituen alor bakarra.

UDESek Pacte legearen aldeko puntu gisa izendatzen duen «polinizazio» terminoa bera, ordea, Gizarte Enpresen Mugimenduko (Mouves) ordezkari nagusiak erabiltzen du haren aitorten eskasaz kexatzeko: GEESaren «polinizazio» lana gorabehera, agintariak eta enpresa arruntek ez dute lan hori onartzen; Mouvesek elkarriketarako gaitasun txikiagoa izan du, bai Pacte legean, bai 2014ko sektorean legearen tramitazioan (UDESek, berriz, ministerioaren kabineteen lan aritu ziren kideak kokatu zituen). Bestalde, lehen aipatutako sektoreko beste erakunde patronal batak, GEESko Frantziako Ganberak, deitoratu du aukera bat galdu zela sektoreari eragiten dion legedia guztia arrazionalizatzeko: legea ez da UDESek agurtzen duen «aukera bakarra», hondatutakoa baizik. Beste aktore batzuek, esaterako, Uniopss (Lanen eta Erakunde Pribatu Sanitario eta Sozialen Elkarte Nazional Interfederala) edo FEHAP (Ospitale Erakundeen eta Pertsonari Laguntzeko Erakundeen Federazioa), kritika ugari egiten dituzte, eta kontzertaziorik eza eta ikuspegi ekonomizista nabarmentzen dute. Pentsatzekoa da eragile horiek GEESaren esparruan duten posizio marjinalak dela eta adierazten direla horrela, bereziki lehenengo puntuan (kontsultarik eza), ziur asko ordezkagarritasun txikiagoaren edo elkarriketata-gaitasunen ondorioz.

Beste aldetik, bai mutualen, bai kooperatiben kasuan, erreakzio eza argigarria da, forma juridiko oso zehatzen federazioek ez dutelako legean euren bazkideen interesetarako mehatxurik ikusten. Pacte legearen 29. artikuluaen aurka beste eragile batzuek erabilitako sustantibo bat, «diluzioa», GEESko aktore txiki baten argudioaren oinarria da, hura ere periferiko samarra: GOEESeko (*Groupement des organisations de l'économie sociale et solidaire*) presidentek salatu zuen ekoizpen-kooperatibak onura sozialeko izaeratik kanpo geratu izana, ongietorria egiten zaien merkataritza-sozietateak ez bezala, «mutualitateen, kooperatiben eta elkarleen kaltetan», *social washing* anglizismoa erabiliz berriro ere. Kooperatibismotik eta mutualismotik iritsitako aipamenean artean arroa da GOEESaren adierazpena, beti sektorearen eragile historikoetatik urrun, hala ere. Elkarte kooperatibo/mutualista garrantzitsuenak, Mutualité Française sareak, bere aldetik, mutualitateek, 61. artikuluaen arabera, beren estatutuaren «misioa duten en-

presak» izendatu ahal izatea eskatzen du, Mutualen Kodearen erreforma batetik abiatuta, baina beti «estankotasuna» ezarriz GEESko erakundeen «onura sozialaren» eta misio soziala ezarri nahi duten enpresa arruntan ar-tean: mutualen «onura soziala» indartzea litzateke (hau da, euren kapital sinbolikoa indartzea) eta, gainerako sektoreen kasuetan bezala, ekonomia arruntaren hedapenetik babestea.

7. Eztabaida intelektual eta mediatikoa, botere harremanen fruitua

Legea Parlamentuan eztabaidatu zen bitartean (horren edukia asko laburtzeko, zentro-eskuinak legearen puntu batzuk kritikatu zituen, batez ere intseguritate juridikoaren aldetik, baina ezkerreko alderdiek planteatutako kritika ideologikoetatik alden du zen, zentro macronistak, naturala denez, gobernuak proposatutakoa babestu zuen bitartean), eragile instituzionalekin batera, akademikoek eta hedabideek, epe-motzean adierazitako ideak erregistratu behar dira.

Social washing-aren («aurpegi garbitze sozialaren») salaketa ikusteko beste modu batzuk aurki daitezke, teoria kritikotik urrun: Pacte legearen beste artikulua bat, 61. artikulua, «misioa duten enpresak» sortzen dituen, legearen «zutabe sozialaren» indartze gisa ikusi zuen *Les Échos*, mundu ekonomikoan erreferentziatzeko egunkariak: legeriari gihar soziala ematen zaio, «paradigma aldaketa», gehiengoaren diputatu baten hitzetan. Ez da arraroa, beraz, enpresa-eliteetatik gertu dagoen beste hedabide batean (*Forbes* aldizkaria), irabazi-asmorik gabeko aholkularitza-enpresa batean lan egiten duen estrategia-aholkulari batek «paradigma-aldaketa» berbera agurtzea, gizarte-inpaktua «maximizatzeak» dakarrelako («domeinuaren hedaduraz» hitz egin liteke). Hala ere, interesdunaren arabera, antolaketa-moduak hiru mailatara aldatu behar dira: antolaketa-zentzuko, denboraren dimentsioa kontuan hartzeko eta elkarrizketa eta barne-eraikuntza partekatzeko. Aldi berean, bitxia bada ere, esparru ekonomikotik gertu ez dauden unibertsitateko bi akademikoek —aipatutako Pacte legearen 61. artikulua «egile intelektualak»— ongi etorria ematen diote GEESaren ereduaren «zabaltzeari» eta, era berean, agenteen beharrezko esku-hartzea nabarmentzen dute: kasu honetan, legearen hedapenak arreta berezia eskatuko du irakasle eta komunikabideen aldetik. Esan bezala, bi irakasle hauek (Blanche Segrestin eta Armand Hatchuel) Pacte legearen artikuluen zati baten oinarri ideologikoa bururatu zuten, eta hala aipatuak izan dira Legebiltzar Nazionalan gertatutako eztabaidetan, Ekonomia Ministroaren diskurtsoan bertan. Unibertsitario kritikoek, aldiz, askoz zinikoagoak dira, azkeneko hamarkadetan elkarrean bilakaera salatu duten moduan, legea sektorearen printzipioen eta praktiken desegitea ekartzen duelako (Hély, 2020).

Egiazta daitekeenez, espektro politiko eta ekonomikoaren erreferentziatzako egunkariak oro har legea agurtzen badute, eta aktore kritikoak edota gutxiengoak —gutxiengoa izateagatik kritikoak direlako, edo kritikoak izateagatik gutxiengoak direlako— eszeptikoagoak badira, mundu politikoan eta ekonomikoan baztertuen ordezkari bezala aurkezten den komunikabide nagusia bere teoria azaldu zuen une hartan. Garai bateko eragin politiko eta kulturaletik urrun eta finantza zailtasun larrietan egon arren, *L'Humanité* egunkari komunistak ikuspegi marjinal egituratua ematen jarraitzen du. Besteak beste, GEESaren Hilabetea antolatzen du, udazkeneko egiten dena, eta sektoreko aktoreen jarrera kritikoen berri ematen du, berriro ere anglizismo bat salatzen: *social-businEES* («etekina ateratzeko GEESa») sortzea, gizarte-enpresaburuen eredia, eta GEESaren estatutua ez ziurtatzea leporatzen diote Pacte legeari hedabide horretan. Gizarte-enpresaburuek sustatu duten legea, izatez, negozioen «domeinuaren hedapena» izango litzateke, GEESa koartada gisa erabiliko lukeena.

Elkarte eta hedabide horiek ez dute zalantzarik legearen asmoak salatzen atzeritartasunak (inkontzienteki edo kritika sarkastiko subliminal gisa) eta, oro har, gobernuaren gizartearen ikuspegi globalaren azpian dagoen filosofia politikoa erabiltzea. Hala, gizarte-onuraren ziurtagiriaren iturri ideologiko bezala aurkezten da, behin eta berri, «French Impact» —«Gizarte Berrikuntzaren ekintzailtza» balioesteko gobernu-ekimena—, marketin-zigilua. Azkeneko hori gogor kritikatzeko dute, enpresa-kudeaketaren hizkuntzan oinarritzen delako. *L'Humanité*-k elkarrizketatuko GEESko aktore batek eragin sozial horren kuantifikazioa errezeloz kontsideratzen du, patroi ekonomizistei jarraitzen dien «kimera» lineala baita, sektorearekin bat datorren ikuspegi sistemikoa izan beharrean. Antolatutako hitzaldi batean, GEESaren hiru arduradun politiko, patronal eta zibilak 2014ko Gizarte Ekonomiako legearen balantzeari buruz hausnarketa kritikoa ematen dute, eta «cowboyak» kritikatzeko dituzte, hau da, Finantza Ministerioako funtzionarioak, Pacte legea enpresa-logika lehiakor baten arabera diseinatzen dutelako eta presio-taldeen mende daudelako; kontrabotereko erakunde nazionalak (bai Estatu Kontseiluak, legegintza aurreko fasean, bai Kontseilu Konstituzionalak, legegintza osteko kontrola aurrera eramaten duena, erakunde judizial eta politiko-administratibo berezia) politikarien eta elkarten kritikak jaso dituzte, hurrenez hurren, indarrean jarritako hainbat lege-proiektu edo legeren aurka igorritako zentsuragatik. Bertan behera utzitako ekimen horietako asko sozioekonomikoak dira, eta eragile kritikoen ustez, Europako Batasunak ezarritako lehiaketa-askatasuna bermatzearen, jabetza-eskubidearen ikuskera murriztailea sustatzearen, eta zentro-eskuineko eskualde-gobernu berrien lehentasun ideologikoak baimentzearen errudunak dira instituzio horiek; GEESaren eremuko eragile hegemonikoek elkarlan egiten duten erakunde berberak, hain zuzen

ere. Azkenik, nabarmentzekoa da gizarte-katolizismoaren (*La Croix*), sozial-liberalismoaren (*Le Monde*) eta komunismoaren (*L'Humanité*) egunkariak GEESari emandako arreta ez datorrela bat *Le Figaro* betiko konterbadoreak edo *Les Échos* enpresariak erakutsitako axolagabekeriarekin, etsaitasun nabarmena ez denean, auto-aldarrikatutako liberalaren eta «pro-business»-en kasuan bezala (*L'Opinion*).

Nolanahi ere, sektoreko eragile askoren artean, *malthusiar* tentazio natural eta legitimoa dago, sektoreko enpresa-lehiaren domeinua hedatzearen beldur direlako; izan ere, etorkizunean Pacte legearen 29. artikuluan aurreikusten diren arau-oztopoak malgutu daitezke, eta lehia desleiala egiteko aukera dago, «misioa duten enpresaren» nozioa sortzen baita. Esan bezala, UDES ere legearen aldekoa da oro har, baina beldur da GEESaren perimetroa «zaharkituta» ote dagoen, eta «aspalditik dagoena babesteko bokazioa» duela adierazi du, «ez desnaturalizatzeko» (Vidor, 2018). Joera *malthusiar* horrek kontrako joera du lehenago aipatutako testu garrantzitsu eta zentrallean, besteak beste, UDESeko arduradunak sinatuta; horrez gain, finantza solidarioetako buruzagiek sektorea «dinamizatzeko aukera ez galtzeko» eskatu dute. Azkeneko eragile horiek (Finansol, FIAREren antzekoa) orain arte 1.000 erakundera mugatuta zegoen ESUS ziurtagiriaren finantzaketa indartzea nahi du, gizarte-enpresaburuen «gorakada azkarraren» aurrean funts bolumena nahikoa ez delako. Maila handiagoko aktoreak, lehiarako eta elkarrizketarako aukeretan konfiantza handiagoa dutenak, ez dira hain kezkatuak agertzen erakunde txikiak bezala, egitura-aldaketekiko sentikorragoak baitira, posizio hauskor samarretatik abiatuak, «gizarte-onura» duen erakundea izatearen kapital sinbolikoari eusteko irrikaz. Egoera horrek GEESaren munduko barne-harremanei erantzuten die, eremu moduan, Bourdieuren eredu soziologikoari jarraituz, soziologia ekonomiko-enpresarialean ere, bi posizio-ardatzekin, aktoreen kapital ekonomiko eta sozialaren arabera: diru gehiago irabaztea eta kudeatzea, eta erakunde publikoekin harreman estuagoak garatzea disposizio positiboak baimentzen dituzte.

Ikus daitekeenez, UDESek jarrera koherentea du, aldekoa, nahiz eta zenbait zehaztapen egin dituen, 2016ko eta 2017ko lan-erreformen alde egin zuen bezala (Hély, 2019), aktore garrantzitsuren errolean, EES France-ko konfederazioaren (CEPESen eta EGESen homologoaren) «kide aktiboa» (*membre actif*) baino ez izan arren, eta ez fundatzailea (*fondateur*) edo elkartua (*associé*). Haren ordezkariak ohiko kexa igorri dute, sektoreak bere ordezkari instituzionalaren aurrean duen elkarrizketa eta defentsa eskasa dela eta; kasu honetan, GEESrako Goi Komisariotza –Trantsizio Ekologiko eta Solidarioko Ministerioaren mendekoa (titularra, Christophe Itier, ez da funtzionarioa, konfiantza politikoko karguduna baizik, 2017ko hauteskunde legislatiboetan presidentearen alderdiaren arrakastarik gabeko

hautagaia, eta lehenago La Sauvegarde du Nord elkartearen buruzagia). Hala ere, GEESko elkarte garrantzitsuek, agur beroa eman zioten 2018ko irailaren amaieran aurkeztutako pobreziaren aurkako planari: UDESek, Elkartasun Aktoreen Federazioak (*Fédération des acteurs de la solidarité*), Alerte kolektiboak, ATD Quart Monde elkarteak, Coorace-k (*Fédération nationale de l'Économie sociale et solidaire*) edo Gizarteratzeko Enpresen Federazioak (*Fédération des Entreprises d'insertion*) pobreziaren aurkako prebentziorako ministerio arteko ordezkariaren kontsulta-ahalegina eskertu zuten estrategia nazionala definitzeko unean, nahiz eta proposatutako neurri batzuen anbizio faltarekin kritikoak agertu ziren.

Gobernuaren eta erdi-mailako erakundeen edo bitarteko gorputzen (*corps intermédiares*) arteko elkarriketarik eza, «pobrezia planaren» salbuespenekin, «jaka horien» (*gilets jaunes*) mugimenduaren sakoneko arrazoiaren artean nabarmendu da; izan ere, 2018ko amaieran herrialdeak 1995eko greba masiboetatik ezagutu ez zuen krisi soziopolitiko handiena eragin zuen, eta zalantzan jarri ere askatzearen eta babestearen sintesi *macroniarraren* zintzotasuna, azken elementua ahaztuko zukeelako; GEES-tik botere politikoak ez entzutea fenomeno orokor baten sintoma berezia izango litzateke, bakoitzaren kapital sozio-ekonomikoaren arabera dosi aldakorra duena (UDESen kasuak erakusten duen bezala). GEESaren eremuko eragile askok hilabete batzuk beranduago, pentsio-sistemaren erreformaren aurkako protestetan aritu ziren, eta koronabirusak 2020an eragindako kalte sozio-ekonomikoak arintzeko dirua jasoko dutela igarri zuen gobernuak: herrialdean eta nazioartean gertatutako krisi bakoitzaren ildora GEESak ezagutzen dituen potentziala eta limiteak iragarri daitezke, ondorioz. Zentzu honetan, koronabirusa baino lehenagoko testuinguru ekonomiko baikorragoan —oraindik ingurumenaren defentsa lehengoa planoan zegoenean— «jaka horien» krisi-egoeratik ateratzeko, Nicolas Hulot Trantsizio Ekologiko eta Solidarioko ministro ohiak eta Laurent Berger CFDT sindikatuko idazkari nagusiak, lehen mailako bi pertsona ospetsuk, beste 17 erakunderekin batera —Frantziako GEESko garrantzitsuenetako batzuekin, hala nola ATD Quart-Monde, Fondation Abbé Pierre edota Secours Catholique— Gizarte eta Ingurugiroaren aldeko itun bat plazaratu zuten, Pacte legearen hainbat neurritan jasotako gizarte- eta ingurumen-erantzukizunari buruzko nozioak bereak eginez, non erakundeen eta bitarteko gorputzen arteko elkarriketa handiagorako nahi horiek zehazten dira («gizarte zibila ez du aintzat hartzen gobernuak bosturtekoaren hasieratik», esaten da bertan), biak ala biak kritikoak izanik egungo gobernuak iraganean erakutsitako eskuragarritasun eskasarekin. Planteatutako 66 proposamenen artean, honako hauek azpimarratu daitezke: «GEESa babestea, kooperatibak, mutualak eta elkarteak eta enpresa-antolamenduaren eredu arduratsuak», eta, horrekin lotuta, «enpresei ematen

zaizkien laguntza publikoak baldintzatzea, beren lurraldeekiko solidarioak izan daitezen», «Frantziako irabazi-asmorik gabeko ereduaren berezitasunak politikoki Europako mailara eramatea» edo «enpresa-agintarien ordainsariak mugatzea eta ordainsarien arteko aldea arautzea». Era berean, proposatzen da «derrigorrezkoa izatea enpresetan negoziatzea haien 'izateko arrazoia soziala' (helburu ekonomikoak, sozialak, ingurumenekoak eta elkartearenak)». Itunaren lehenengo urteurrena, tamalez, koronabirusak sortutako larrialdiak baztertu zuen.

Pierre Rosanvallon historialariak argudio gisa erabili du alderdiak, sindikatuak eta GEESko elkarteak kontuan hartzeko beharra, «gizartearen aro berriaren» erronkak aurkezteko. «Gorputz bitartekariak» triptikoaren (*corps intermédiaire*) azken bi hankak, esparru politiko, sozial eta ekonomikoan botere publikoen eta herritarren artean elkarrengatzen duten gorputz auto-eratuak, frantsesez deitzen zaien bezala, mugimendu zibikoaren erreklamazio nagusiei gehitzen zaizkie oraingoz. Intelektual berak autogestioaren ikuspegi kritiko bat eskaintzen zuen urte bat lehenago Frantziako testuinguru sozioekonomikoan, batez ere 70ko hamarkadan saiatutako esperientzia kolektiboen bizi-iraupen motza dela eta (Rosanvallon, 2018).

Sindikatuak —azkenean «jaka horien» protestetara batu zirenak, hasieran eszeptikoak izan ondoren, nahiz eta erabat bat egin ez—, GEESko erakundeek eta talde akademikoek planteatutako gogoeta orokorren aurrean, neurri zehatzak proposatzera igaro ziren, hala nola enpresei zergak jaitzea eta funtsak helburu sozialetarako erabiltzea, sektoreko erreklamazioak gehitu gabe; GEESean aktore horiek marjinalak dira oso. Deigarria da, bestalde, erakunde sindikalek ia ez dutela hausnarketa kritikorik egin Pacte legearen aurrean. CFDT joera erreformista du, eta, hare gehiago, betidanik esperimentazio kolektiboko modu berrien analisisian jardun da. Baina bere garaian sindikatuaren buruzagia izan zen Nicole Notatek (kritika gogorak jaso zituen beste sindikatu batzuetatik, 2000ko hamarkadaren erdialdean, zentro-eskuineko gobernuak bultzatutako pentsio-sistemaren erreforma baten alde egin zuenean) Pacte legearen oinarri izan zen txosteneko egilekideetako bat izan zen, eta horrek hertsapen- edo inhibizio-arrazoia izan zitekeen ondoriozko legeria baloratzeko orduan CFDTaren aldetik. Beste zentral sindikal handi batzuek ere, hala nola CGTk (sozialismoaren eta komunismoaren arteko erdibidean) edo FOk (bertan bizi dira, ekilibrio oso ezegonkor batean, sozialdemokratik eta anarko-trotskistak), ez dute horren inguruko dokumenturik ekoiztu. CGTk Pacte lege osoaren kontraproposamen batean modu tangenzialean azaldu zuen beharrezkoa zela, proposamen tekniko batetik harago, enpresa «ondasun eta zerbitzuen ekoizpeneko sorkuntza kolektiboko misioa» duen erakundetzat ulertzea, xehetasun gehiagorik eman gabe, ezta «onura sozialaren» kontzeptua zabaltzearen

inguruan ere. Harrera ia hutsal hori ez dator bat sindikatuak (hala nola CGT, CFDT edo Force ouvrière) 2014ko Gizarte Ekonomiari buruzko legeari eman zioten ongietorriarekin. Lege hori sozialistek egin zuten, sektorearen antolaketari dagokionez, kapitala eta horren administratzaileak langileekin kontrajartzera edo langileen aldarrikapenetan zentratzea ohi-tuta dauden sindikatuentzat kapitalaren kontrol sozialak dakarren arazoak harago. Zentzu horretan, sektorean lan egiten dutenen baldintza egonkorragoak lortzeko esfortzuetan betiko sindikatuak faltan bota dituzte langileek eta, ondorioz, 2010ean Elkarte Sektoreko Asalaratuaren Ekintza (Asso) sortu zen, diru-laguntza publikoekin kontratatutako boluntarioen, bekadunen eta aldizkako lan-eskubideak defendatzeko.

Bestalde, Frantziako GEES eremuko erakunde federalek zailtasun ugari izan zituzten Pacte legearen aurrean zuten jarrera kohesionatzeko. Hala, nolabaiteko anbiguotasuna hauteman zen 61. artikulua jasotzean, sektoreko eragile batzuen ustez: GEESko enpresen rol «aitzindariaren» onarpen inplizititik abiatuta («logika horretan daudenen» aintzatespen espliziturik eza salatu arren), legeak GEESaren printzipio eraginkorretara «erakartzeko» gaitasuna ematen du, legedi berritik eratorritako diskurtsoak harago. Ez dute sentitzen haien zehaztasuna erasotua denik, baina «bereizten» dituzten ezaugarriak mantentzeko eskatzen dute, Provence-Alpes-Côte d'Azur eskualdeko GEESaren Kontseilu Nazionaleko (CREES) eskualdeko ardura-dun batek egiten duen bezala. Aldi berean, CREES erakunde bereko beste federazio batetik, oraingoan Parisko eskualdetik, gaur egungo eta iraganeko lanaren «balorizazio» eza salatzen da, batetik, eta etorkizunera begira, bestetik, legeak dakarren «balorizazio eza».

Litekeena da kritika horien guztien jatorrian egotea GEESaren Ibilbide Orriaren (*Feuille de route de l'ESS*) eta GEESaren Hazkunde Itunaren inguruan egindako konpromiso ofizialak hartutako atzerapena. Kritika horiek erakundearen alderdi ez oso proaktibo edo adierazgarriari buruzkoak izan ziren, eta lege-proiektua egitean eta ondoren izapidetzean gauzatu ziren. Izan ere, 2017ko presidentetzarako kanpainan, sektoreko ordezkari askok lanaldi osoko ministerio bat sortzeko eskatu zuten. Kanpainaurrearen esparruan, GEESko Zuzendarien Nazioarteko Foroko presidentek sektorea «helburu sozialaren» «eredu plural» baten «elementu eragile» gisa aurkeztu zuen, boterea uzteko zegoen gobernuaren ekin-tzak agurtu zituen, GEESaren Hazkunderako «benetako Itun» («*un vrai Pacte*») bat indartzeko errekurtsioak eskatu zuen (erreklamazio hori ez da une hartan existitzen ez zen Pacte legearekin nahastu behar), irakas-kuntza, gizarteratzea, osasuna eta etxebizitza bezalako sektoreentzat, eta GEESA politika ekonomikoa zehazteko orduan aurreneko bazkide gisa jartzea proposatu zuen.

8. Konklusioak

Beraz, legearen potentzialtasunen edo mehatxuen analisia egiterakoan, erakundearen izaera komertzialaren edo ez komertzialaren, erakundearen tamainaren eta buruzagien ideologiaren iritzi partikularrek garrantzia hartzen dute, dela hasierakoa, dela erakundearen jardueraren garapenetik eta mundu politikoarekiko integrazio-mailatik eratorritakoa. «Aukera» gisa antzeman daitezke aldaketa normatibo eta administratiboak, edo burokratek eta ekonomizistek eragindakoen gisa ikusi, fase «neoliberallean» sartutako egiturekiko antagonismo-maila altuarekin eta erakunde politikoetan gutxieneko integrazioaren ondorioz. Baikorren artean (UDES, Mouves, CNCREES, EES France edo Chambre française de l'EES), euren ekintza komunak bultzatzeko, gobernuak hala erraztuta, MedEES (GEESko Enpresen Mugimendua) elkargoa agertu liteke etorkizunean, enpresa arruntten patronalarekin (Medef), bat eginez. Gaur egungo «patronalaren», EES France-ren, inguruan dagoen koordinazio faltak eragile bakoitzak bere aldetik erantzutea eragin zuen 2018-19an, Frantziako GEESaren esparruaren kohesio falta adierazi zirelarik Pacte legea eztabaidatu zen unean. Entitatearen garrantzi absolutuaren eta erlatiboaren arabera daude baldintzatuta ekintza-aukerak, eta ekintza-aukerak, aldi berean, baldintzatzen dituzte entitateek, Bourdieuren teoria jarraituz: gizarte-egitura osoan ikus daitezkeen lege orokorrak ageri dira eta aldatu egiten da hizkuntza «maltzurragoa» erabiltzeko eta «neoliberalismoaren» «kautxu kontzeptuetara» (Rosanvallon, 2018) jotzeko jarrera. Pacte legearen neurriak, sektorearen alde batean, printzipio neoliberalak GEESaren mundura hedatzearen ondorio gisa ikusten dira, eta, ikuspuntu horren arabera, sektorea dagoeneko kaptazio kapitalistaren edota estatalaren fenomenoaren mende dagoela salatzen dute, baita generoen arteko prekarizazio egoera ezberdinak (CSESS, 2017) eta espezializazio anitzak maila operatiboan eta zuzendaritza-mailan ere larrituko direla diote kritikoek. Hau da, ekonomia arruntaren gero eta antz handiagoa du GEESa kritikoentzat.

Aurreko gogoeten helburua ez da azterketa juridikoa egitea, baizik eta aztergai horren ikuspuntu soziologiko orokor bat eskaintzea. Pacte legearen interesa Europan itzultzeko aukera da, lehenik, behin zuzentarau edo erregelamendu gisa, edo Espainia eta Euskal Herrira hedatzeko aukera, bigarrenik, aldi berean edo baita lehenengo ere, «kutsatze» ideologikoagatik: 1988ko Frantziako RMI erreferentzia nagusietako bat izan zen, adibidez, EAEko lehen gutxieneko errentara sortzeko, laurogeiko hamarkadaren amaieratik aurrera, eta bi hamarkada geroago DSBERako eredu gisa hartu zen kasu frantsesa, 2008ko Gizarte Zerbitzuen legean (Sanzo, 2018). Espainiako legeriak Estatuko eta autonomia-erkidegoetako legeen artean aitor-tutako forma juridikoen eskumen-erregulazioa nola banatzen den jakinda,

ez dago argi nori legokiokeen Pirinioren hegoaldean «misioa duten enpresak» zabaltzea (ziurtagiriak, aldiz —Nafarroan ikus daitekeenez—, hala nola merkatu publikoak edo sektoreko «egunak» edo «asteak» bezalako ekimenak, autonomia-erkidegoetatik bultza daitezke; nolana ere, Espainiako panoramako ahots zentralistek aspaldidanik ari dira defendatzen, merkatu-batasunaren izenean, erregulazio-ziurtagiriak ezeztatzea) maila juridikoan.

Izan ere, Eusko Jaurlaritzak ez du GEESaren eremua legez hedatzeko eskumen maila eskusiborik. Kooperatiba-sozietateek, bai eta elkarte eta fundazioek ere, Eusko Legebiltzarrak onartutako legeria dute, eta beste erakunde batzuk, hala nola lan-sozietateak, enplegu-zentro bereziak eta laneratze-enpresak, kofradiak eta nekazaritza-sozietateak, Estatuaren eskumenekoak dira. Bestalde, topografia ezberdinen eta herrialde bakoitzaren dinamika soziopolitiko eta ekonomiko desberdinek esparruaren erreaktibotasun-maila zehazten dute: Espainiako eta EAeko GEESan «langileek parte hartutako sozietateak» (*sociedades participadas por los trabajadores*) sortzen dituen 44/2015 legeriari buruzko hain erreakzio gutxiren zergatia zehaztu behar da, eta Euskadiko (eta Nafarroako) GEESaren esparruko inpresioak ezagutu, non Foru Parlamentuak bere euskal homologoaren bidea hasi baitzuen aste batzuk lehenago eredu inklusibo-parte-hartzaile baten inguruan, 2018an, oraindik fase kontzeptualean egonez bi erkidegoetan. Erreakzio positiboak ikusi dira Euskal Herrian eta Espainian, eredu hori «humanismotik»/«kristautasunetik» ulertu daitekeelako; sindikatuen munduan, CCOOtik nolabaiteko eszeptizismoz hartu da, ELAren beligerantziarekin, eta Merkataritza Ganberak edo patronalek harrera positiboa egiten diote, SEA arabarra bezala. «Misioa duten enpresak» edo «euskal enpresa eredu inklusiboak» *challengers* modukoak (Bourdieu, 2000) edo «agertzen ari direnak» (Williams, 1982) dira, eta, aldi berean, finkatutako eragileek beren gain har dezaketanak.

Epe luzeagoko ikerketa baten zentzuan, hurrengo elementuak aztertu behar dira: GEESaren nazioarteko testuinguru teorikoa (Laugarren Sektorea, Gizarte Berrikuntza, Gizarte Ekintzailatza, gizarte kapitala, tokiko garapena), antzeko eskumen propioak eta esperientzia historiko sektoriala dituzten estatuz azpiko lurraldeen (adibidez, Quebecen) erakundeek aurrera eramandako politikak, eta Frantzia bezalako lurralde hurbilean eta sektorearen topografia berdintsua duen herrialdean proposatutako «misioa duten enpresa» berriek (beren Elkargoa sortu dute enpresa-mota berri hauetako kideek 2020an) nolako eragina izan dezaketen Euskal Herrian. Ikerketa soziologikoa hori kuantitatiboa izango da (sektoreko enpresa eta elkarteei bidalitako galdetegiaren ustiapen estatistikoa) eta kualitatiboa, euskal GEESaren esparruko topografiari eta barne-indarren harreman-egoerari buruzko lehen-eskuko informazioa bilatuz, banakako erakundee-tako edo konfederazioetako pertsona garrantzitsuen mailan, eta baita eus-

kal erakundeen arduradunen mailan ere. Honek guztiak botere publikoen eta GEESko eremuko eragile ezberdinen eta EGES bezalako egitura bate-ratuaren arteko erlazioen barne- eta kanpo-dinamikak hobetzeko tresnen oinarri kontzeptuala finkatzeko ekarpena izan liteke.

9. Bibliografia

- Abhervé, M. (2017). Emmanuel Macron réduit le champ de l'ESS et de l'innovation sociale. *Alternatives économiques*.
- Bantigny, L. (2018). *1968-De grands soirs en petits matins*. Paris: Seuil.
- Barandiaran, X. eta Unceta, A. (2019). La Innovación Social como instrumento para la Innovación Pública. *Business and Society Review*, 61(1), 100-125.
- Blavignat, Y. eta Poirier, B. (2018). *Charité bien ordonnée. Révélation sur la Croix-Rouge française*. Paris: Le Cherche-Midi.
- Boltanski, L. eta D'Esquerre, A. (2017). Enrichissement. Une critique de la marchandise. Paris: Gallimard.
- Boltanski, L. eta Thévenot, L. (1991). *De la justification : Les économies de la grandeur*. Paris: Gallimard-NRF Essais.
- Bourdieu, P. (1979). *La distinction. Critique sociale du jugement*. Paris: Le sens commun.
- Bourdieu, P. (1992). *Les règles de l'art : Genèse et structure du champ littéraire*. Paris: Point Essais.
- Bourdieu, P. (2000). *Les structures sociales de l'économie*. Paris: Seuil.
- Bourdieu, P. (2019). *Sociologie générale, volume 2 Cours au Collège de France (1983-1986)*. Paris: Point Essais.
- Cary, P. eta Laville, J.-L. (2015). L'économie solidaire : entre transformations institutionnelles et chantiers théoriques. *Revue française de socio-économie*, 15(1), 23-37.
- Coriat, B. (2018). Quel rôle pour l'entreprise dans la société ? Mediapart.
- CSESS (2017). *Rapport triennal sur l'Égalité Femmes Hommes dans l'ESS*.
- Darbus, F. eta Hély, M. (2010). Travailler dans l'économie sociale et solidaire : représentations, aspirations, et conditions. *RECMA*, 317, 68-86.
- Darbus, F. eta Hély, M. (2014). Croix-Rouge, justes causes et bas salaires. *Le Monde diplomatique*, 721, 22-23.
- Demoustier, D. (2006). L'économie sociale et solidaire et le développement local. Chopart, J.-N., Neyret, G. eta Rault, D. (arg.), *Les dynamiques de l'économie sociale et solidaire* (pp. 115-132). Paris: La Découverte.
- Dreyfus, M. (2015). La protection sociale libre et volontaire, notamment mutualiste, jusqu'aux années 1930. *Vie sociale*, 10(2), 17-30.
- Duverger, T. (2016). Les transformations institutionnelles de l'économie sociale et solidaire en France des années 1960 à nos jours. *Revue Interventions économiques*, 54, 369-386.

- Duverger, T. (2019) Esquisse d'une histoire démocratique de l'économie sociale et solidaire en France. RECMA, 351(1), 31-44.
- Eme, B. (2006). La question de l'autonomie de l'économie sociale et solidaire par rapport à la sphère publique. Chopart, J.-N., Neyret, G. eta Rault, D. (arg.), *Les dynamiques de l'économie sociale et solidaire* (pp. 171-205). Paris: La Découverte.
- Errepublikan Frantsesa (2018). Pacte de Croissance de l'Économie sociale et solidaire. Paris: Trantsizio Ekologiko eta Solidarioko Ministerioa.
- Errepublikan Frantsesa (2014). Loi no 2014-856 du 31 juillet 2014 relative à l'économie sociale et solidaire.
- Errepublikan Frantsesa (2018). Projet de loi relatif à la croissance et la transformation des entreprises, (Procédure accélérée) (Renvoyé à une commission spéciale).
- Favreau, L. (2008). *Entreprises collectives. Les enjeux sociopolitiques et territoriaux de la coopération et de l'économie sociale*. Québec: Presses de l'Université du Québec.
- Foucault, M. (1997). *Il faut défendre la société. Cours au Collège de France. 1976*. Paris: EHESS-Gallimard-Seuil.
- Foucault, M. (2004). *La naissance de la biopolitique, Cours au Collège de France. 1978-1979*. Paris: EHESS-Gallimard-Seuil.
- Fraisse, L. (2019). *Un parcours de recherche au cœur de la construction de l'économie sociale et solidaire : innovation, institutionnalisation et comparaison*, doktorego tesia. Paris: CNAM.
- Hély, M. (2017). De l'Économie sociale « historique » à « l'Économie Sociale et solidaire » : une nouvelle configuration des Relations entre monde associatif et collectivités publiques. *Revue française d'administration publique*, 163(3), 543-556.
- Hély, M. (2019). Travailler dans une association est-il émancipateur ? *Politis*, 69(2), 24.
- Hély, M. (2020). Note de lecture concernant l'ouvrage de Pascale Dominique Russo: Souffrance en milieu engagé. Enquête sur des entreprises sociales. Lyon: ISBL.
- Hély, M. eta Moulévrier, P. (2013). *L'économie sociale et solidaire : de l'utopie aux pratiques*. Paris: La Dispute.
- HH.EE. (2018). Loi. Pacte. Une chance unique de promouvoir de nouveaux modèles de développement. Le Monde.
- Iglesias, A. (2012). *La persona emprendedora social. Desarrollo de un modelo de Generación de Intenciones Socialmente Emprendedoras en la Comunidad Autónoma de Euskadi*, doktorego tesia. Bilbao: Universidad de Deusto.
- Itçaina, X. (2010). Les régimes territoriaux de l'économie sociale et solidaire : le cas du Pays Basque français. *Géographie, Économie, Société*, 12(1), 71-87.
- Itçaina, X. (2017). Worker cooperatives and territorial mobilizations in the French Basque Country. 6th EMES International Research Conference on Social Enterprise.

- Julliard, J. (2012). *Les Gauches françaises. 1762-2012-Histoire et politique*. Paris: Flammarion.
- Macdonald, M. eta Myers, J. (2014). Reciprocal Relationships: The Role of Government and the Social Economy in the Co-construction of Social Policy in Atlantic Canada. *Canadian Public Policy*, 40(1), 17-25.
- Noiriel, G. (2018). *Une histoire populaire de la France : De la guerre de Cent Ans à nos jours*. Paris: Agone.
- Notat, N. eta Senard, J.-D. (2018). *L'entreprise, objet d'intérêt collectif. Rapport aux Ministres de la Transition écologique et solidaire, de la Justice, de l'Économie et des Finances, du Travail*. Paris: Trantsizio Ekologiko eta Solidarioko Ministerioa.
- Piketty, T. (2019). *Capital et idéologie*. Paris: Seuil.
- Reverchon, A. (2019). Blanche Segrestin : « Faire le pari de l'investisseur éclairé n'est plus tenable ». *Le Monde*.
- Richez-Battesti, N. (2012). L'innovation sociale, une notion aux usages pluriels : Quels enjeux et défis pour l'analyse ? *Innovations*, 38(2), 15-36.
- Rodet, D. (2013). *Une production engagée : sociologie des labels, chartes et systèmes participatifs de l'économie sociale*, doktorego tesia. Paris: CNAM.
- Rodet, D. (2015). L'économie solidaire comme mouvement social : des dispositifs de qualité pour s'identifier, agir et mobiliser. *Revue française de socio-économie*, 15(1), 193-212.
- Rosanvallon, P. (2018). *Notre histoire intellectuelle et politique : 1968-2018*. Paris: Seuil.
- Sanzo, L. (2013). La política de garantía de ingresos en Euskadi. *Zerbitzuan*, 53, 9-28.
- Segrestin, B. (2018). La mission, un nouveau contrat social pour l'entreprise. *Esprit*, 442(3), 90-101.
- Viavoise-HEC (2018). *Les entreprises à mission. Entreprises de demain*. Paris: Prophil.
- Vidor, H. (2018). Future loi Pacte : risque de concurrence pour les acteurs de l'ESS ? *Éditions Législatives*.
- Williams, R. (1981). *The Sociology of Culture*. Londres: Schocken Books.
- Zancarini-Fournel, M. (2015). *Les luttes et les rêves*. Paris: Zones.